

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень «**Магістр**»

на тему: «**Облік і контроль виробництва овочевої продукції у
*******»

Виконала: студентка групи Оп – 71з
Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Банах М.І.

(Прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доцент Мирончук З.П.

(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____

(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Освітній ступень «Магістр»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

_____ (підпис)

«08» березня 2024 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студентки

Банах Маріанни Ігорівни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Облік і контроль виробництва овочевої продукції у *****»

Керівник роботи МИРОНЧУК ЗОРЯНА ПЕТРІВНА к.е.н., доцент

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «08» березня 2024 року № 171/к-с

2. Термін здачі студентом закінченої кваліфікаційної роботи до «10» грудня 2024 року

3. Вихідні дані для кваліфікаційної роботи: нормативно-правові та літературні джерела за темою роботи, дані аналітичного та синтетичного обліку, річна фінансова та статистична звітність досліджуваного сільськогосподарського підприємства, Інтернет-джерела, методичні рекомендації

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1 Економічна суть та класифікація витрат.

1.2. Нормативно-правове та літературне забезпечення обліку виробництва у рослинництві.

1.3. Методика дослідження обліку виробництва у рослинництві.

2. ОЦІНКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ПРА АГРО», ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

2.1. Аналіз основних економічних показників господарської діяльності досліджуваного підприємства.

2.2. Аналіз виробництва овочевої продукції у досліджуваному підприємств.

2.3. Організація системи первинного та синтетичний і аналітичного обліку

виробництва овочевої продукції.

2.4. Методика обчислення собівартості овочів.

2.5. Контроль витрат та виходу овочевої продукції.

3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Оптимізація синтетичного та аналітичного обліку виробництва овочевої продукції на основі комп'ютерних технологій.

3.2. Організація обліку виробництва овочевої продукції із застосуванням МСФЗ.

3.3. Вдосконалення організації внутрішнього контролю виробництва овочевої продукції.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного матеріалу: таблиці, схеми, рисунки

6. Дата видачі завдання «11» березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи
1	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі ДР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для дипломної роботи).	11.03.24-30.04.24 р.
2	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	01.05.24 – 31.08.24 р.
3	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи.	02.09.24 – 31.10.24 р.
4	Кінцеве оформлення дипломної роботи (здача пояснювальної записки керівнику ДР; виправлення його зауважень; здача ДР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	01.11.24 – 25.11.24 р.
5	Підготовка до захисту в ЕК. Перевірка кваліфікаційної роботи на плагіат. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником ДР; виправлення зауважень у графічній частині).	26.11.24 – 10.12.24 р.

Студент

_____ (підпис)

БАНАХ М.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

МИРОНЧУК З.П.

(прізвище та ініціали)

УДК 631.162:232.025.12:334

Дипломна робота: 86 сторінок текстової частини, 11 рисунків, 12 таблиць, 45 літературних джерел.

Облік і контроль виробництва овочевої продукції у *****.

Банах М.І. - Кваліфікаційна робота. Кафедра обліку та оподаткування - Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра розкриває актуальні аспекти обліку та контролю виробництва овочевої продукції підприємства.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні засади системи організації обліку і контролю виробництва овочів у аграрних формуваннях, проаналізовано сучасний стан та ефективність виробництва овочевої продукції, а також проведено огляд нормативних та літературних джерел з даного дослідження.

Другий розділ висвітлює аналіз основних показників господарсько – фінансової діяльності *****, дає оцінку основних показників виробництва овочів та їх ефективності, а також розкриває дійсний стан організації обліку біологічного перетворення та контролю витрат і виходу овочевої продукції у досліджуваному підприємстві.

У третьому розділі розглянуто питання вдосконалення організаційних засад облікового процесу виробництва овочевої продукції, запропоновано основні положення з формування ефективної облікової політики в частині обліку основного виробництва в рослинництві, запропоновано шляхи оптимізації облікового процесу з використанням комп'ютерних технологій та впровадженням міжнародного досвіду в організацію обліку основного виробництва із застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності і обліку.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «Магістр» присвячена вивченню питанню сучасного стану виробництва овочевої продукції в сільськогосподарських підприємствах України в цілому, так і зокрема у *****, особливостям даної галузі та організації обліку біологічного перетворення і контролю виробництва овочів та проблемам калькулювання собівартості даного виду продукції.

Запропоновано покращення організаційних засад обліку основного сільськогосподарського виробництва шляхом запровадження в обліковий процес більш ефективного і прогресивного програмного забезпечення українського виробництва та можливістю вивчення і використання міжнародної практики із застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності і обліку.

Ключові слова: облік, виробництво, овочівництво, первинні документи, контроль.

ANNOTATION

The qualification work for the educational level of «Master» is devoted to the study of the current state vegetable production in agricultural enterprises of Ukraine in general, and in particular in the limited liability company *****, the peculiarities of this industry and the organization of accounting for biological transformation and control of vegetable production and the problems of costing this type product.

The author proposes to improve the organizational principles of accounting for the main agricultural production by introducing more efficient and progressive software of Ukrainian production into the accounting process and by the possibility of studying and using international practices with the application of international financial reporting and accounting standards.

Keywords: accounting, production, vegetable growing, primary documents, control.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	10
1.1 Економічна суть та класифікація витрат.....	10
1.2. Нормативно-правове та літературне забезпечення обліку виробництва у рослинництві.....	16
1.3. Методика дослідження обліку виробництва у рослинництві.....	20
2. ОЦІНКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ПРА АГРО», ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	24
2.1. Аналіз основних економічних показників господарської діяльності досліджуваного підприємства.....	24
2.2. Аналіз виробництва овочевої продукції у досліджуваному підприємстві.....	28
2.3. Організація системи первинного та синтетичний та аналітичного обліку виробництва овочевої продукції.....	33
2.4. Методика обчислення собівартості овочів.....	43
2.5. Контроль витрат та виходу овочевої продукції.....	51
3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	55
3.1. Оптимізація синтетичного та аналітичного обліку виробництва овочевої продукції на основі комп'ютерних технологій.....	55
3.2. Організація обліку виробництва овочевої продукції із застосуванням МСФЗ.....	60
3.3. Вдосконалення організації внутрішнього контролю виробництва овочевої продукції.....	67
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Кожне підприємство починає працювати з метою виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг. Основне виробництво включає підрозділи господарства, які безпосередньо пов'язані з реалізацією його статутних засад. Але додаткові виробництва можуть бути створені в залежності від технологічних особливостей компанії або її географічного розташування в країні. Головною метою створення і діяльності тих виробництв є створення необхідних умов для виконання завдань, поставлених перед основними підрозділами виробництва в тому числі і виробництва овочів.

Одним із важливих пріоритетів функціонування агропромислового комплексу України є виробництво овочів. Порівняно з іншими секторами сільськогосподарського виробництва, вирощування овочів у відкритому ґрунті є стратегічно важливим сектором.

Вирощування овочів підвищує продуктивність орних земель, а також має пріоритетне соціальне значення для сільськогосподарських підприємств, оскільки забезпечує високі доходи.

Проведення дослідження питань виробничих витрат в галузі рослинництва досить актуальна тема, оскільки це один із основних напрямків підвищення ефективності виробництва в Україні, де аграрний сектор економіки був і залишається одним із провідних. Створення ефективного менеджменту є важливою умовою створення конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва. Одним із етапів цього процесу є покращення організації обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції для отримання точної інформації про собівартість продукції рослинництва.

Завдяки цій інформації можна розробити ефективну систему управління витратами на виробництво та знайти способи зниження собівартості продукції. Управління витратами сільськогосподарських підприємств є

вагомим засобом організації обліку витрат. Це робиться з огляду на стратегічні та тактичні цілі та потреби керівництва.

Зміна загальної системи бухгалтерського обліку в Україні, а також заснування та діяльність нових суб'єктів господарювання у сільському господарстві вимагають додаткового дослідження та вирішення проблем обліку витрат на виробництво овочевої продукції. Це було причиною вибору цієї магістерської роботи.

Мета випускної магістерської роботи полягає в тому, щоб розкрити основні поняття та елементи, які складають витрати на виробництво овочевої продукції, а також сприяти вдосконаленню методів обліку та внутрішнього контролю цих витрат у сільськогосподарських підприємствах.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- дослідити особливості внутрішнього аудиту та обліку витрат у системі управління підприємством;
- провести дослідження використовуючи методи аналізу оцінювання витрат на виробництво сільськогосподарської продукції при веденні внутрішнього аудиту підприємства;
- провести дослідження нормативно-правового забезпечення обліку і контролю витрат, пов'язаних із виробництвом продукції рослинництва;
- провести аналітичну оцінку витрат, пов'язаних із виробництвом овочевої продукції підприємства;
- вивчити особливості процесу обліку витрат, пов'язаних із виробництвом овочів;
  - вивчити первинний облік витрат на виробництво овочів;
  - вивчити специфіку ведення синтетичного і аналітичного обліку витрат на виробництво овочів досліджуваного підприємства;
- надати рекомендації щодо вдосконалення внутрішнього контролю та обліку витрат, пов'язаних із виробництвом овочів.

Дослідження має важливе теоретичне і наукове обґрунтування, а також розробку методичних підходів і практичних рекомендацій для вдосконалення системи управління сільськогосподарськими підприємствами щодо обліку та контролю витрат виробництва овочевої продукції.

Дослідження стосується діяльності *****з точки зору виробничо-господарського процесу. Дослідження стосується теоретичних, методичних і практичних питань формування обліку та контролю витрат у сільськогосподарських підприємствах, які виробляють овочі.

Методологія дослідження. У роботі використовувалися аналітичні, графічні, теоретичні узагальнення, економічні, системні та факторні методи дослідження.

Предметом дослідження документальне забезпечення операцій, пов'язаних з обліком виробництва овочевої продукції, її аналізом і аудитом, а також перспективи вдосконалення цих процесів в умовах ринкових трансформацій.

Дипломна робота виконана за період 2021-2023 р.р.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1 Економічна суть та класифікація витрат

Витрати є однією з ключових економічних категорій, що відображають використання ресурсів підприємства для досягнення його цілей, таких як виробництво товарів, виконання робіт чи надання послуг. Витрати підприємства включають матеріальні, трудові, фінансові й інші ресурси, необхідні для функціонування бізнесу.

У контексті управління витрати розглядаються як основа для:

1. Формування собівартості продукції.
2. Визначення прибутковості підприємства.
3. Планування й ухвалення стратегічних та оперативних рішень.

Користувачі облікової інформації повинні знати, скільки понесено витрат, вартість використаних засобів і предметів праці, використання праці робочих та інших витрат, щоб прийняти розумні рішення щодо управління. Вони також повинні знати, як обчислити собівартість готової продукції та отримати фінансовий результат.

Характерні риси рослинницької галузі включають наступне: використання землі у якості основного засобу виробництва, виробничий процес який залежить від природних процесів, що означає сезонне використання трудових ресурсів і засобів праці при виконанні сільськогосподарських робіт, а також розподіл витрат протягом виробничих циклів [28, с. 12].

Форма витрат на виробництво продукції є унікальною характеристикою процесу виробництва. Витрати є важливою та складною економічною темою, яка є однією з найважливіших факторів, що впливають на фінансовий результат підприємства [10].

Слід зазначити, що термін «витрати» має широкий зміст і вчені не досягли консенсусу щодо визначення.

Розглянемо основні характеристики витрат:

1. **Вартісна форма.** Вартісна форма витрат означає, що всі ресурси, які використовуються підприємством, оцінюються у грошовому вираженні. Це дозволяє підприємству об'єктивно враховувати споживання

ресурсів і зіставляти їх із результатами діяльності. Витрати оцінюються у грошовому вираженні, що дозволяє порівнювати різні види ресурсів. Вартісна форма витрат є необхідним елементом управління підприємством, адже вона дозволяє ефективно оцінювати ресурси, аналізувати витрати та контролювати їх використання. Однак, для отримання повної картини, підприємства також мають враховувати інші фактори, такі як якість ресурсів, екологічні ризики та соціальні аспекти діяльності.

2. **Цілеспрямованість.** Витрати завжди спрямовані на досягнення певних результатів: отримання прибутку, забезпечення соціальних цілей тощо. **Цілеспрямованість витрат** означає, що будь-які витрати підприємства мають певну мету і спрямовані на досягнення конкретного результату. В економічній діяльності витрати завжди обґрунтовані потребою створення продукції, надання послуг або виконання інших завдань, які забезпечують виконання місії підприємства. Цілеспрямованість витрат є основою раціонального управління ресурсами підприємства. Вона дозволяє зосередитися на досягненні конкретних результатів, уникати зайвих витрат і сприяти стабільному розвитку. Успішність будь-якої організації багато в чому залежить від того, наскільки її витрати спрямовані на реалізацію стратегічних і оперативних завдань.

3. **Часовий аспект.** Витрати можуть відображатися за періодами, залежно від їхньої тривалості та моменту виникнення. **Часовий аспект витрат** стосується моменту виникнення витрат, їхнього впливу на фінансові результати підприємства в різні періоди та тривалості використання ресурсів. У бізнес-практиці важливо враховувати, коли і як витрати впливають на собівартість продукції, фінансові результати чи довгострокову стратегію розвитку підприємства. Часовий аспект витрат є ключовим елементом управління фінансами підприємства. Від правильного обліку та аналізу часової структури витрат залежить як поточна фінансова стійкість підприємства, так і його здатність до довгострокового розвитку. Раціональне планування й управління витратами з урахуванням їхнього часу виникнення та впливу дозволяє підприємству підвищувати ефективність своєї діяльності та мінімізувати ризики.

Вчені-політекономисти вважають витрати однією з економічних категорій у загальноекономічному аспекті. Однак більшість цих дослідників

використовують терміни «витрати на виробництво» або «затрати на виробництво». Як зазначено в «Економічній енциклопедії» за редакцією С.В. Мочерного, «...витрати виробництва – спожиті виробничі фонди підприємства в процесі виробництва продукту» [22, с. 203].

У економічній енциклопедії це поняття описується як грошові витрати всяких видів економічних ресурсів (праці робочої сили, сировини, різних матеріалів, основних засобів і фінансових ресурсів) під час виробництва, обігу та розподілу товарів або послуг [27].

Погляди різних вчених на поняття «витрати» можна розділити на такі економічні категорії: витрати – це вартість, витрати є грошовим виміром, витрати є процесом.

Витрати поділяються на витрати звичайної діяльності та витрати надзвичайної діяльності відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Відповідно, витрати звичайної діяльності поділяються на операційні, фінансові та інвестиційні витрати (рис.1.1).

Рис. 1.1. Класифікація витрат підприємства відповідно до П(С)БО 16 «Витрати»

Групування витрат за економічним змістом дає можливість визначити потребу в оборотних і необоротних активах. Це також дозволяє показати, скільки активів витрачено, незалежно від того, де вони вироблені, на які цілі вони використані, і характеризує структуру витрат. Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств рекомендують використовувати єдине

групування витрат за економічними елементами для всіх підприємств. Ці елементи включають матеріальні затрати, затрати на оплату праці, відрахування на соцзаходи, амортизацію та інші операційні витрати [18].

Витрати традиційно класифікують залежно від того, як включені вони до собівартості виробленої продукції, як показано на рисунку 1.2.

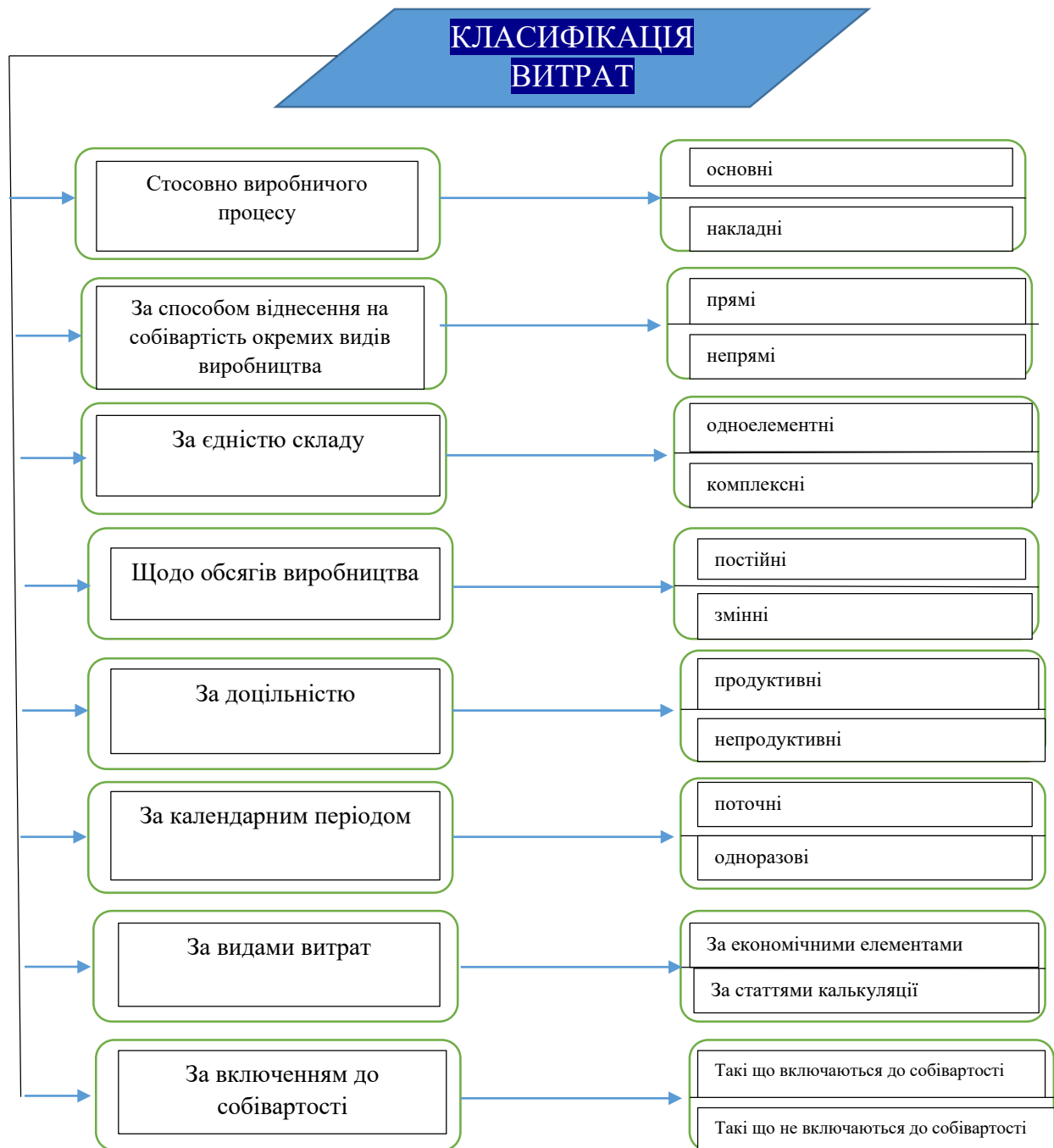

Рис. 1.2. Традиційна класифікація витрат

Як наслідок, провівши дослідження різних класифікацій витрат, ми можемо розглянути табл. 1.1 де узагальнюється класифікація ознак витрат на виробництво.

Таблиця 1.1

Класифікація витрат на виробництво

Ознаки класифікації	Групи витрат
За елементами витрат	матеріальні витрати витрати на оплату праці з відрахуваннями інші операційні витрати
За статтями витрат	витрати на оплату праці з відрахуваннями; корми: а) власного виробництва, б) покупні; підстилка; засоби захисту тварин; роботи та послуги: а) власних структур, б) зі сторони; витрати на утримання та ремонт основних засобів; амортизація основних засобів; інші витрати; непродуктивні витрати; витрати на управління; загальновиробничі витрати
За роллю в процесі виробництва	основні, накладні
За доцільністю	продуктивні, непродуктивні
За видами виробленої продукції	на основну продукцію на побічну продукцію
За способом включення в собівартість продукції	прямі, непрямі
За відношенням до обсягу виробництва	змінні, постійні, умовно-змінні
Залежно від прийняття рішення	релевантні, нерелевантні
За можливістю здійснення контролю	контрольовані, неконтрольовані
За місцями виникнення і центрами відповідальності	у структурному підрозділі поза структурним підрозділом
За можливістю встановлення нормативів	нормовані, ненормовані
За календарним періодом	поточні, одноразові (періодичні)
За можливістю охоплення планом	планові, позапланові

Проаналізувавши джерела, ми виявили, що в них немає єдиної точки зору, яка пояснює поняття витрат. Таким чином, витрати виробництва готової продукції можна визначити як грошовий вираз кількості ресурсів, які

використовуються під час процесу виробництва, і кількість ресурсів, які можна безпосередньо пов'язати з конкретним видом продукції.

Сільськогосподарські господарства виробляють різноманітні продукти, включаючи продукти рослинництва та тваринництва, а також послуги та роботи у сільському господарстві. Управлінський облік визначає особливості обліку витрат і виходу продукції. Витрати, котрі утворюють виробничу собівартість, є важливою інформацією, яку отримують під час процесу управлінського обліку. Рисунок 1.3 представляє узагальнення факторів, зумовлених особливостями технології вирощування сільськогосподарської продукції.

Рис. 1.3. Фактори, котрі мають вплив на організацію управлінського обліку в сільському господарстві

Саме підприємство визначає перелік і склад статей виробничої собівартості продукції (робіт чи послуг), враховуючи галузеву приналежність, продукцію, яку воно виробляє, технологічні процеси та стратегії планування затрат.

У наказі про облікову політику компанія самостійно відображає це.

Отже, ефективне управління витратами, побудоване на їх чіткій класифікації та аналізі, є основою для забезпечення економічної стабільності й розвитку підприємства. Розуміння економічної суті витрат і їхньої класифікації допомагає не лише знизити витрати, а й підвищити ефективність роботи компанії в умовах динамічного ринку.

1.2. Нормативно-правове та літературне забезпечення обліку виробництва у рослинництві

Без належного законодавчо-правового аспекту система бухгалтерського обліку і контролю за витратами підприємства неможлива.

Нормативно-правове забезпечення обліку складається з актів законодавчої, виконавчої та представницької гілок влади нашої держави, Міністерства фінансів України, інших міністерств і відомств, а також самих підприємств, які забезпечують ефективний і постійний розвиток бух обліку, фін звітності та економічного контролю.

Підприємства виробничої сфери проводять свою основну діяльність згідно з Господарським Кодексом. Незалежно від організаційної форми та власності на майно, господарський кодекс гарантує однакові юридичні умови для діяльності підприємств. Відповідно до цього законодавства підприємство функціонує на основі статуту, який затверджує власник майна. Кодекс встановлює загальні правові, економічні та соціальні стандарти для ведення підприємницької діяльності громадянами та підприємствами в Україні, а також гарантує бажання підприємництва та державну підтримку [5].

Податковий кодекс України регулює відносини, пов'язані зі справлянням податків і зборів. Він включає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, порядок їх адміністрування, платників податків і зборів, їхні права та обов'язки, повноваження та обов'язки контролюючих органів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. Стаття 14 Податкового кодексу України визначає витрати як суму будь-яких витрат, пов'язаних із діяльністю платника податків у грошовій, матеріальній чи нематеріальній формі, які супроводжуються зменшенням економічних вигод шляхом вибуття активів або підвищення зобов'язань, які ведуть до зменшення розміру власного капіталу (винятком є зміни власного капіталу власниками шляхом його вилучення або розподілу) [33].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є основним законом, який регулює діяльність підприємства. Стаття 8 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.99 із змінами та доповненнями встановлює, що підприємство самостійно розробляє свою облікову політику, вибирає форму бухгалтерського обліку, встановлює стандарти документообігу та визначає метод обробки облікової інформації [37].

Закон України «Про аудит фінансової звітності і аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року є ще одним важливим законодавчим актом. З метою забезпечення захисту фінансових і інших економічних зацікавлень користувачів фінансової або іншої інформації цей закон створює правові основи для діяльності аудиторів в Україні [38].

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року №291, є важливим інструментом реалізації принципів і методів бухгалтерського обліку [32]. У діючому Плані рахунків рахунок 23 «Виробництво» використовують для обліку прямих витрат виробництва, а рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» для обліку непрямих витрат. Крім того, сільськогосподарські підприємства використовують субрахунок 231 «Рослинництво», щоб вести облік виробництва продукції рослинництва.

П(с)БО 16 «Витрати» регулює облік витрат виробництва, це передбачає, що втрати можуть призвести до або зменшення активів, або збільшення зобов'язань компанії, коли вони можуть достовірно оцінюватись [25].

Облік виробництва є важливою частиною. Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. №132 затвердив Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм власності. Ці рекомендації розроблені з метою забезпечення єдності в складі та класифікації витрат, а також для використання методів планування, обліку та визначення

собівартості продукції (робіт, послуг). Згідно з Методичними рекомендаціями, мета обліку витрат полягає у визначенні собівартості продукції у документальному відображенні, своєчасному, повному і достовірному відображенні фактичних витрат списаних на виробництво продукції, щоб забезпечити контроль за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів [18].

З 1 січня 2007 року сільськогосподарська діяльність повинна бути облікована та звітуватися відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Це змінює методологію обліку сільськогосподарської діяльності. Об'єкти обліку, план рахунків, оцінка активів, нарахування зносу, визначення фінансового результату сільськогосподарської діяльності та фінансова та статистична звітність є предметом цих змін. Наказ №1315 від 29.12.2006 р. Міністерства фінансів України розробило та затвердило роз'яснення щодо застосування П(С)БО 30. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів включають визнання біологічних активів, їх класифікацію та оцінку на дату балансу, облік надходжень і вибуття, доходів і витрат сільського господарства [35].

Застосування Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку від 04.06.2009 р. № 390 є важливою частиною організації обліку підприємств [15].

Багато вчених досліджували закриття бухгалтерських рахунків і калькуляцію собівартості продукції. Однак питання оцінки взаємовідносин структурних підрозділів, систему закриття рахунків і визначення собівартості продукції все ще залишаються дискусійними.

Органи статистики отримують статистичну інформацію від підприємств. Закон України «Про державну статистику» регулює систему статистичної інформації, джерела та режим її отримання. Статистичні дані про державу повинні бути відкритими для всіх. Неопубліковані статистичні дані,

які не опиняються під дію обмежень, повинні бути доступні для громадян, наукових установ і інших зацікавлених організацій.

Всі господарські операції, починаючи з обліку витрат і виходу продукції овочевих культур, відображаються в різноманітних первинних документах, які мають бути оформлені згідно з Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку від 24 травня 1995 року № 88 [36].

Методи ведення бухгалтерського обліку а також складання звітності в Україні відповідає сучасним стандартам управління підприємством. Підручник Огійчука М.Ф. «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» дуже добре описує їх. Автор представляє облік виробництва та калькуляцію собівартості продукції як окремі частини [44].

Книга Гарасима П.М. «Фінансовий облік і звітність на підприємствах різних галузей» описує типові операції з обліку витрат і описує рахунки [8]. Підручник Бутинця Ф.Ф. «Бухгалтерський фінансовий облік» [2] добре описує структуру витрат виробництва, мету і етапи проведення обліку витрат виробництва.

У навчальному посібнику «Управлінський облік на підприємствах» добре проглядається структура викладу обліку витрат виробництва. Автори Задорожний З.-М. В., Омецінська І. Я., Богуцька Л. Т. розглядають фінансовий, управлінський і податковий облік витрат виробництва [7].

Навчальний посібник «Облік витрат в аграрних і переробних підприємствах» написаний Павлова, Г., Приходько, І., Волчанська, Л. [28] розкриває основи стандартизації обліку, пов'язаної з впровадженням П(с)БО 30 «Біологічні активи». Він обґрунтовує поняття та розкриває суть біологічних активів, продукції та сільськогосподарської діяльності, пропонує логічно подані бухгалтерські процедури ринкової оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції з метою відображення інформації про них в обліку іта звітності.

1.3. Методика дослідження обліку виробництва у рослинництві

Облік виробництва у рослинництві відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління сільськогосподарськими підприємствами. Методика дослідження цього обліку спрямована на аналіз існуючої системи, виявлення її недоліків та розробку рекомендацій для її вдосконалення.

У науковому дослідженні методологія є сукупністю методів, принципів і прийомів, які використовують дослідники щоб пізнати предмет дослідження в певному контексті. Таким чином, методологія наукового дослідження може бути імітацією методів, принципів і прийомів пізнання, які вже були розроблені наукою і використовуються в пізнавальних діях у різних областях суб'єктивної реальності [1, с.88].

Якщо використовується зазначений науковий інструментарій для вивчення мало досліджених чи зовсім недосліджених процесів і явищ, таке дослідження може містити наукову новизну та мати практичну цінність.

Досліджуючи певну систему обліку у виробництві овочів базується на діалектичному розумінні економічних, ринкових і корпоративної діяльності та змін навколишнього середовища. Принципи та моделі сільськогосподарського виробництва є основою досліджень, які проводяться.

Проблема теоретичного обліку визначення собівартості виробленої продукції овочівництва вирішена шляхом порівняння позицій законодавчих актів і вчених з використанням положень сучасної економічної теорії.

Будь-яка методологія дослідження включає використання різноманітних методів. Використовуються загальнонаукові методи, такі як аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування а також конкретизація, моделювання, аналогія та системний аналіз, щоб дослідити ефективність виробництва продукції овочівництва.

Такі теоретичні методи, як гіпотеза, аксіома та формалізація, були повністю використані для створення теоретичних узагальнень і висновків. На момент аналізу інформації використовують статистичні і економічні методи,

але їх застосування залежить від типу інформації, яку обробляються. Зрівняння чи розрахунок середніх та відносних величин, згрупування, кореляційно-регресійний аналіз і використання графічного методу – це лише деякі з них. В кваліфікаційній роботі докладно застосовуються методи бухгалтерського обліку, окрім методів економічного аналізу.

Основні етапи методики дослідження

1. **Постановка мети та завдань дослідження.**

○ **Мета.** Оцінка ефективності обліку виробництва у рослинництві, визначення його відповідності нормативним вимогам та потребам управління.

○ **Завдання:**

- Аналіз нормативно-правової бази обліку.
- Вивчення облікової політики підприємства.
- Оцінка методів обліку витрат і доходів.
- Підготовка пропозицій для вдосконалення облікових

процедур.

2. **Вибір об'єкта дослідження.** Об'єктом дослідження може бути:

- Конкретне сільськогосподарське підприємство.
- Галузь рослинництва в цілому.
- Система нормативно-правового забезпечення обліку.

3. **Збір даних для аналізу. Первинна документація:**

акти про використання матеріалів, відомості про обробіток ґрунту, наряди на виконання робіт, звіти про врожайність.

○ **Облікові реєстри:** журнали-ордери, аналітичні та синтетичні рахунки витрат.

○ **Звітність:** фінансова звітність, статистичні звіти, операційні звіти про діяльність у рослинництві.

4. **Аналіз нормативної.** Дослідження нормативних документів, які регламентують облік у рослинництві:

- Законодавство про бухгалтерський облік та фінансову звітність.
- Методичні рекомендації з обліку витрат.

- Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), зокрема МСБО 41 "Сільське господарство".

5. Оцінка методів обліку витрат у рослинництві.

- Аналіз калькуляції собівартості продукції.
- Методи обліку витрат (нормативний, попередільний, замовний).
- Розподіл прямих і непрямих витрат.
- Облік сезонності виробництва.

6. Дослідження облікової політики:

- Визначення принципів та методів обліку, застосовуваних на підприємстві.

- Оцінка відповідності облікової політики специфіці рослинництва.

7. Аналіз інформаційних систем обліку:

- Використання автоматизованих систем для ведення обліку.
- Оцінка їхньої ефективності для збору, обробки та аналізу даних.

8. Оцінка результатів обліку:

- Визначення точності й повноти облікової інформації.
- Оцінка її корисності для управління підприємством та прийняття рішень.

Методика бухгалтерського обліку - це набір методів, за допомогою яких підприємство відображає свою діяльність у бухгалтерському обліку.

Документування, процес інвентаризації, методика подвійного запису, оцінки, різні розрахунки, баланс і звітність є основними компонентами методів обліку. Відповідні положення та директиви, розроблені та затверджені на національному рівні, регулюють їх ефективне використання. Документи, які описують господарські дії, можуть бути написані на бланку або на технічних носіях, наприклад, компакт-дисках або знімних дисках. Інвентаризація — це процес підрахунку, зважування та вимірювання, який гарантує, що товарно-матеріальні цінності та гроші дійсно є в наявності. Подвійний запис означає одночасне відображення господарських операцій на двох або кількох рахунках.

Щоб узагальнити об'єкти обліку для всього бізнесу, оцінка використовує грошову одиницю. Розрахунок вартості одиниці продукції, робіт та послуг, таблиці та зведення результатів цих розрахунків є частиною калькуляції.

Баланс — це звіт, який показує фінансовий стан активів, зобов'язань та власного капіталу господарства станом на конкретну дату. Загалом бухгалтерський облік означає систему показників, які пов'язані з господарсько-фінансовою діяльністю підприємства протягом певного періоду часу.

Умови ринку вимагають порівняння витрат на виробництво з отриманням доходу від їх реалізації. Вартісні показники (усі товари та їх одиниці) і рівень доходу, або дохід від реалізації, визначають рівень собівартості продукції. Фінансовий результат реалізації визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції і її собівартістю. [31, ст. 53].

2. ОЦІНКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У *****, ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

2.1. Аналіз основних економічних показників господарської діяльності досліджуваного підприємства

Досліджуваним нами господарством є товариство з обмеженою відповідальністю *****на англійській мові. ***** було засновано 24.04.2018 року. Фактично, підприємство зареєстроване за юридичною адресою: Україна, Львівська область, Кам'янка-Бузький район (тепер Львівський район), село *****, вулиця *****. Компанія «*****» має код ЄДРПОУ 42086127. Досліджуване підприємство належить до IV групи платників єдиного податку та платників ПДВ.

***** є директором товариства. 1 978 260,87 грн є статутним капіталом компанії. Наведені нижче засновники є основними учасниками цього суб'єкта господарювання (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Розмір статутного капіталу та питома частка засновників

Прізвище засновника	Величина статутного капіталу, грн	Питома частка, %
*****	59 347,00	3,0
*****	98 913,00	5,0
*****	1 920 000,00	92,0
РАЗОМ	1 978 280,87	100,0

Таким чином, засновниками досліджуваного господарства є три фізичні особи, з яких двоє проживають в Україні, і їхня частка у формуванні статутного капіталу становить лише 8%. Третім, основним засновником є нерезидент, житель Сполучених Штатів, який вніс 1820000 грн. до статутного капіталу, що становить 92% від загального обсягу. ***** є підприємством з іноземними інвестиціями, яке звітує щоквартальною формою статистичного

спостереження ф.№10-зез, затвердженою наказом Держстату від 13.06.2019 № 206.

Основним видом діяльності ***** є виробництво зернових культур (крім рису), бобових культур і овочевих культур, а також виконання допоміжних робіт у рослинництві після урожаю та обробки насіння для відтворення. Досліджуване підприємство працює на орендованих землях, з якими заключено 164 договори оренди. Станом на 31.12.2023 року в оренду було взято майже 34,0 га ріллі.

Враховуючи те, що досліджуване підприємство працює з прямими іноземними інвестиціями, керівництво ***** використовує всі необхідні засоби та заходи, щоб діяльність підприємства була прибутковою та рентабельною, щоб матеріальні, грошові та трудові ресурси були оптимально і раціонально використані, щоб розмір поточних зобов'язань перевищував розмір поточних активів і щоб компанія продемонструвала високі професійні та управлінські вміння.

Кожен департамент управління використовує його для оцінки діяльності підприємства за допомогою певних комплексних показників. В результаті використання одного критерію не дає точної картини, тому необхідно створити набір відповідних стандартів і показників, щоб оцінити та визначити ефективність підприємства. Досягнення оптимального співвідношення величини ефекту та вартості є основним завданням щодо підвищення ефективності бізнесу. Це означає досягти максимального результату або мінімальних витрат на одиницю продукції. З точки зору цілей зацікавлених сторін, тобто осіб, які мають інтерес або впливають на діяльність підприємства, це питання стає ще важливішим. Іноземний інвестор, який є основним засновником сільськогосподарського товариства, є зацікавленою стороною *****.

***** є малим підприємством і веде бухгалтерію відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та інших

діючих законів. Відповідальність за організацію обліку на підприємстві несе його керівник.

Облікова політика, згідно з Законом «Про бухгалтерський облік», визначається як сукупність принципів, методів і дій, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складення та подання фінансової звітності. Засновники даного підприємств і головний бухгалтер, працювали над розробкою облікової політики *****. В обліковій політиці досліджуваного підприємства зазначено лише принципи та методи обліку та оцінки, що стосуються кількох варіантів обліку або щодо яких існує невизначеність. Елементи облікової політики, які не містять альтернативних методів, не вказуються.

Підприємства малого бізнесу можуть використовувати різні способи ведення обліку, наприклад аутсорсинг сторонніх компаній, самостійне ведення керівником, введення до штату бухгалтера або кількох бухгалтерів, щоб обробити економічну інформацію. На досліджуваному підприємстві бухгалтер використовує автоматизовану форму обліку, яка є частиною програмного продукту «1С». Бухгалтерія 8.0», незважаючи на заборону програми в Україні з 2017 року. Крім того, для складання та подання податкової звітності використовується програма «М.Е.doc» і програма EXEL, найпоширеніший із методів ведення бухгалтерського обліку в малому бізнесі, що в певному сенсі дозволяє його автоматизувати.

Система оподаткування, незалежно від того, загальна чи спрощена, має значний вплив на організацію бухгалтерського обліку. ***** є платником єдиного податку IV групи, до якої належать сільськогосподарські товаровиробники, частка сільськогосподарського товаровиробництва яких дорівнює або перевищує 75% за попередній податковий (звітний) рік. Підприємство працює на спрощеній системі.

Визначення та дослідження ефективності підприємства передбачає оцінку результатів, таких як прибуток, дохід від реалізації продукції, чистий

дохід, кінцевий фінансовий результат (прибуток або збиток), рівень рентабельності тощо. Таблиця 2.2 показує кілька факторів, які впливають на остаточний фінансовий результат діяльності *****.

Таблиця 2.2

Оцінка показників господарської діяльності ***** за 2021-2023 р.р.

Показники	Роки			2023 р. у % до 2021р.
	2021	2022	2023	
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	266,2	1536,0	2620,3	>в9,8 р
Інші доходи, тис.грн.	4,6	-	108,2	>в23,5р
Разом доходи, тис. грн.	270,8	1536,0	2728,5	>в10,1 р
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	260,8	1490,6	2628,4	>в10,1 р
Інші операційні витрати, тис. грн.	1,9		-	-
Інші витрати, тис.грн.	-	15,4	-	-
Разом витрати, тис. грн.	262,7	1506,0	2628,4	>в10 р
Чистий прибуток(збиток), тис. грн.	8,1	30,0	100,1	>в12,4 р
Середньорічна чисельність працівників, чол.	9	8	9	100,0
Площа с. г. угідь, га	25,0	24,0	33,5	134,0
Середньорічна вартість активів, тис.грн	2035,4	2319,9	3139,6	154,2
Рівень рентабельності,(збитковості) %	3,1	2,0	3,8	+0,7п

Всі показники господарської діяльності зросли з року в рік протягом звітного періоду, як показано в таблиці. Збільшення доходів від усіх видів діяльності в 2023 році в 10 разів порівняно з 2021 роком є позитивним моментом.

Збільшення витрат супроводжувалося зростанням цін на товарно-матеріальні цінності, зокрема на нафтопродукти, енергоносії та проблеми зі збутом продукції. Отже, у 2023 році витрати ***** зросли в 10 разів, склавши 2628,4 тис. грн. проти 262,7 тис. грн.

У звітному році площа земельних ділянок зросла на третину порівняно з 2022 роком через підписання нових договорів оренди ріллі. Середньорічна вартість активів підприємства зросла на 54% і на кінець року становила 3139,6 тис. грн.

В цілому бізнес досліджуваного товариства прибутковий. Рівень рентабельності в 2023 році залишається низьким і в середньому становить 3 %, незважаючи на те, що він зріс на 0,7 п порівняно з 2021 роком.

2.2. Аналіз виробництва овочевої продукції у досліджуваному підприємстві

***** спеціалізується лише на виробництві рослинницької продукції. Вивчення значення та суттєвості виробництва продукції рослинництва в розрізі видів є можливим завдяки даним, наведеним у таблиці 2.3.

Згідно з результатами дослідження виробничого напрямку *****, можна зробити висновок, що досліджуване підприємство спеціалізується на виробництві продукції рослинництва. В господарстві вирощують озиму пшеницю, олійну сою, картоплю та овочі, такі як столовий буряк, морква та капуста. Виручка від реалізації сої – 53,3%, пшениці – 20,7%, овочів – 13,8% і картоплі – 12,2% були найважливішими компонентами товарної продукції за останні три роки. Доцільно відмітити, що досліджуване господарство почало займатися вирощуванням овочів лише у 2022 році, і це принесло йому незначний дохід.

Таблиця 2.3

Виробничий напрямок ***** за 2021-2023 р.р.

Різновид продукції	2021 р.		2022 р.		2023 р.		У середньому за останні три роки	
	вартість, тис. грн.	Структура, %	вартість, тис. грн.	Структура, %	вартість, тис. грн.	Структура, %	вартість, тис. грн.	Структура, %
Озимі зернові	606,9	36,5	325,0	19,2	130,4	6,7	354,1	20,7
Соя	800,5	48,1	725,0	42,7	1 256,4	64,0	927,3	53,3
Картопля	255,4	15,4	300,0	17,7	149,2	7,2	234,9	12,2
Капуста	-	-	277,3	16,3	303,7	15,5	193,7	10,3
Морква	-	-	12,2	0,8	24,0	1,9	12,16	0,7
Буряк столовий	-	-	55,2	3,3	91,5	4,5	48,9	2,8
Всього	1662,8	100,0	1694,7	100,0	1955,2	100,0	1707,1	100

Розглянемо структуру товарної продукції рослинництва на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Структура товарної продукції рослинництва в *****

Як показано на рисунку 2.1. соя займає найбільший відсоток у структурі товарної продукції рослинництва за 2023 рік, за ним йдуть реалізація капусти, картоплі та озимої пшениці, а найменший відсоток займають морква та буряк столовий.

Для оцінки стану розвитку галузі рослинництва ***** ми використовуватимемо дані, наведені в таблиці 2.4, яка містить основні показники, котрі характеризують її становище.

За останні три роки посівні площі сільськогосподарських культур дещо змінилися, як показано в таблиці. У звітному році площа для вирощування

картоплі зросла в шість разів, до 6 га у 2023 році. Овочеві культури займають 1 га на рівні. За останні три роки урожайність майже всіх сільськогосподарських культур зросла. Урожайність пшениці зросла на 2 центнери на га, картоплі на 21 центнер на га та овочів в середньому на 15 центнерів на га.

Пріоритетним недоліком є зниження урожайності сої. У 2021 році вона становила 74,3 ц/га, а у 2023 році становила 73,1 ц/га. Валовий збір сільськогосподарських культур впливає на показники посівних площ і урожайності. Валовий збір пшениці у 2023 році значно зменшився на 35,7% у порівнянні з 2021 роком. Це сталося через зменшення посівної площі на 6 га. У звітному році валові збори сої і картоплі зросли на 78,3% і 6,4 рази порівняно з 2021 роком. Підвищення валових урожаїв тих культур є результатом значного збільшення посівних площ.

Рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, котрі займаються виробництвом та збутом продовольчих культур, є визначальним для того, наскільки добре вони можуть отримувати дозволи. Аналіз рівня конкурентоздатності продукції може бути важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності готової продукції сільського господарства на існуючих і потенційних ринках. Він може допомогти знайти слабкі сторони, визначити переваги конкурентів, зрозуміти, чому ринок провалюється, і запропонувати ідеї, як їх уникнути в майбутньому.

Щоб знайти способи збільшення економічної ефективності вирощування продукції рослинництва в ТОВА «ПРА АГРО», доцільно провести оцінку прибутковості та рентабельності виробництва окремо для кожної культури (табл. 2.5).

Багато факторів, у тому числі ті, на які аграрні формування не можуть вплинути, впливають на ефективність вирощування продукції рослинництва. Серед цих факторів – ціни на пальне, мінеральні добрива та засоби захисту рослин, енергоносії та інші фактори. Однак дані таблиці показують, що протягом останніх трьох років досліджуване ***** було

рентабельним і прибутковим у вирощуванні зернових, бобових, овочевих культур і картоплі, незважаючи на складні умови функціонування. За останні

три роки товариство не отримало збитку, а лише прибуток від вирощування сільськогосподарських культур.

2.3. Організація системи первинного та синтетичний та аналітичного обліку виробництва овочевої продукції

Крім теоретичної основи, котра визначає послідовність і методи обліку, ефективний бухгалтерський процес вимагає добре організованої системи документообігу, яка підходить для малого бізнесу. Для обліку витрат використовуються стандартні, затверджені на законодавчому рівні первинні документи, які забезпечують мінімальну інформацію для розкриття їх складових частин і управління ними.

Бухгалтерський облік полягає в документуванні господарських процесів, що є основою бухгалтерського обліку. Основою для побудови бухгалтерського обліку є первинний облік витрат на виробництво продукції рослинництва.

Основні якості первинних документів включають неупередженість, точність і своєчасні, ці якості є життєво важливими для прийняття розумних рішень і ефективного управління. Для обліку витрат на виробництво продукції рослинництва в аграрних формуваннях можна використовувати первинні документи встановленої форми, розроблені та затверджені Міністерством фінансів України. Ці документи є єдиними для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності та організаційно-правової форми. На нашу думку, перші документи, розроблені Міністерством аграрної політики, були б корисними для відображення на бухгалтерських рахунках матеріальних витрат, затрат на утримання основних засобів і затрат на оплату праці.

На сьогоднішній день суб'єкти малого підприємництва можуть обліковувати витрати на виробництво продукції рослинництва, використовуючи конкретні обставини та особливості своєї діяльності. Формування документів у комп'ютеризованому інформаційному середовищі сприяє розвитку аналітичного характеру бухгалтерії, що дозволяє систематизувати облік і отримувати дані у зведених звітах, відомостях тощо, а також узагальнити інформацію про причини створення та виконавців облікового реєстру. Первинні документи містять інформацію, котра

необхідна для подальшого групування виробничих витрат, тому що його перше завдання полягає в тому, щоб дати можливість визначити зміст і обсяг операції, а також тих, хто в ній бере участь, та їхні уповноваження.

***** використовує Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив і засобів хімічного захисту рослин (ВЗСГ-3) для виготовлення добрив і засобів захисту. Організатор структурного підрозділу та агроном після внесення хімікатів або добрив приймають рішення щодо кожного поля та культури. До цього документа додають лімітно-забірні картки для зберігання матеріальних цінностей, накладні на отримання добрив і засобів хімічного захисту рослин і разом передають до бухгалтерії підприємства для перевірки та внесення змін до реєстрів бухгалтерського обліку.

Акт витрати насіння та садивного матеріалу (ВЗСГ-4) використовується для відображення в складі витрат на виробництво продукції рослинницької вартості насіння та садивного матеріалу. До Акту додається лімітна картка на отримання матеріальних цінностей (ф.ВЗСГ-1), яка служить доказом того, що насіння та садивний матеріал були вилучені зі складу, Накладна (внутрігосподарського призначення) (ф.ВЗСГ-8) та інші документ, які підтверджують сортову якість насіння.

Під час документального оформлення прямих матеріальних витрат на сільськогосподарські ресурси (добрива, насіння та засоби захисту рослин) важливо вказати у первинних документах показник якості витрат. Таким чином, для багатьох малих підприємств важливим залишається дотримання технологічного процесу вирощування, який вимагає використання якісних матеріалів, таких як сертифіковане насіння з відповідними біологічними характеристиками, органічні добрив, ефективні засоби захисту рослин і родючі землі.

Основні показники щодо розрахунків підприємства з персоналом відображаються в первинному обліку витрат на оплату праці, включаючи інформацію про чисельність працівників, структуру заробітної плати, використання та втрати робочого часу тощо. Табелі обліку використання робочого часу (ф. № П-5) є основним документом для обліку витрат на оплату

праці, який містить інформацію про кожного працівника виробничого підрозділу, також відомого як рільнича бригада, за номером табелі.

Під час документального відображення прямих матеріальних витрат на такі сільськогосподарські запаси (добрива, насіння та засоби захисту рослин) важливо вказати у первинних документах показник якості витрат. Таким чином, для багатьох малих підприємств важливим залишається дотримання технологічного процесу вирощування, який вимагає використання якісних матеріалів, таких як сертифіковане насіння з відповідними біологічними характеристиками, органічні добрива, ефективні засоби захисту рослин і родючі землі.

Основні показники щодо розрахунків підприємства з персоналом відображаються в первинному обліку витрат на оплату праці, включаючи інформацію про чисельність працівників, структуру заробітної плати, використання та витрати робочого часу тощо. Табелі обліку використання робочого часу (ф. № П-5) є основним документом для обліку витрат на оплату праці, який містить інформацію про кожного працівника виробничого підрозділу, також відомого як рільнича бригада, за номером табеля.

У цьому документі відображається інформація про кількість відпрацьованого часу кожним працівником за звітний місяць, а також кількість неявок працівників, необхідних для заповнення державних статистичних спостережень, зокрема Звіту з праці (ф. № 1-ПВ). Для обліку заробітної плати на механізованих роботах також використовується Обліковий листок тракториста-машиніста. Цей листок також відображає обсяг виконаних робіт, а також кількість пального, використаного на роботу в рослинництві. У сільському господарстві іноді використовується ручна праця. Облік цієї ручної праці ведеться в Облікових листах праці та виконаних робіт у кількісних і вартісних показниках. Таблиця 2.6 містить загальну інформацію про первинне документування основних господарських операцій з обліку витрат на виробництво продукції рослинництва.

Таблиця 2.6

Перелік та призначення основних форм первинних документів щодо обліку витрат на виробництво продукції рослинництва

Назва та форма документа	Призначення
Лімітно-забірна картка на отримання матеріальних цінностей (ВЗСГ-1)	Оформлення відпуску матеріалів, насіння, добрив зі складу
Лімітно-забірна картка на отримання запасних частин (ВЗСГ-2)	Оформлення відпуску зі складу запасних частин
Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин (ВЗСГ-3)	Списання використаних мінеральних, органічних, бактеріальних добрив і засобів хімічного захисту рослин
Акт витрати насіння і садивного матеріалу (ВЗСГ-4)	Списання насіння й садивного матеріалу на витрати на виробництво продукції рослинництва
Акт на списання виробничого та господарського інвентарю (ВЗСГ-5)	Списання зношеного і не придатного для подальшого використання виробничого та господарського інвентарю, малоцінних й швидкозношуваних предметів
Накладна (внутрішньогосподарського призначення) (ВЗСГ-8)	Оформлення відпуску продукції, товарно-матеріальних цінностей зі складів відділенням, фермам, бригадам та іншим виробничим підрозділам, при реалізації продукції своїм працівникам
Обліковий лист праці тракториста-машиніста (№67)	Облік витрат пального; нарахування заробітної плати трактористам-машиністам; польових, стаціонарних та інших робіт, які виконують трактори, самохідні машини і комбайни (крім транспортних робіт тракторів)
Подорожній лист вантажного автомобіля (Ф.2)	Облік робіт з перевезення вантажів вантажним автомобілем, відпрацьованого ними часу та нарахування зарплати водіям
Відомість нарахування амортизаційних відрахувань	Щомісячне нарахування зносу на основні засоби галузі рослинництва

Продукція рослин досягається за дуже короткий період часу в різних погодних умовах. Таким чином, своєчасний і правильний облік є важливим способом збереження врожаю. У агробізнесі ведеться облік вирощених культур, коли вони переміщуються з поля до складів та інших місць зберігання. Перед початком збору врожаю необхідно перевірити підготовлені місця прийому та зберігання продукції, стан вагового майданчика, стан керівника потоку, начальника складу та інших ключових осіб. Усі сільськогосподарські підприємства використовують єдиний формат первинних документів для обліку врожаю.

Аналітичний облік витрат і виходу продукції рослинництва здійснюють у Звіті (ф.№ 5.5 с. г.) про витрати та вихід продукції основного виробництва, який складається за місяць наростаючим підсумком з початку року, згідно з Методичними рекомендаціями щодо реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств. У журналі-ордері (ф. № 5 В с.-г.) зазначено, що здійснюється зведений облік за рахунками 23, 24, 9,91,92, 93.

Дослідження показали, що ***** використовує заборонену російську програму 1С «Бухгалтерія 8.0» для обробки економічної інформації.

Отже, дані про здійснені витрати на виробництво продукції у розрізі сільськогосподарських культур за звітний місяць і з початку року наростаючим підсумком відображаються в результативній інформації оборотних відомостей програмного продукту 1С «Бухгалтерія 8.0». Такі оборотні дані складаються як в цілому по субрахунку 231 «Рослинництво», так і в розрізі аналітичних рахунків (сільськогосподарських культур). НП(С)БО 30 визначає біологічні активи рослинництва як такі: зернові, овочеві технічні культури, кормові культури та розсадники, з яких виробляється готова продукція під час сільськогосподарського виробництва. Крім того, витрати групуються за різними категоріями витрат.

Рис. 2.2 показує порядок записів обліку витрат на виробництво продукції рослинництва. В Плані рахунків бухгалтерського обліку є синтетичний рахунок 23 «Виробництво» і субрахунок 231 «Рослинництво» для збору даних

про виробництво продукції рослинництва. На початку року дебет субрахунку 231 показує вартість незавершеного виробництва у величині початкового залишку, а також прямі витрати на виробництво сільськогосподарських культур протягом року.

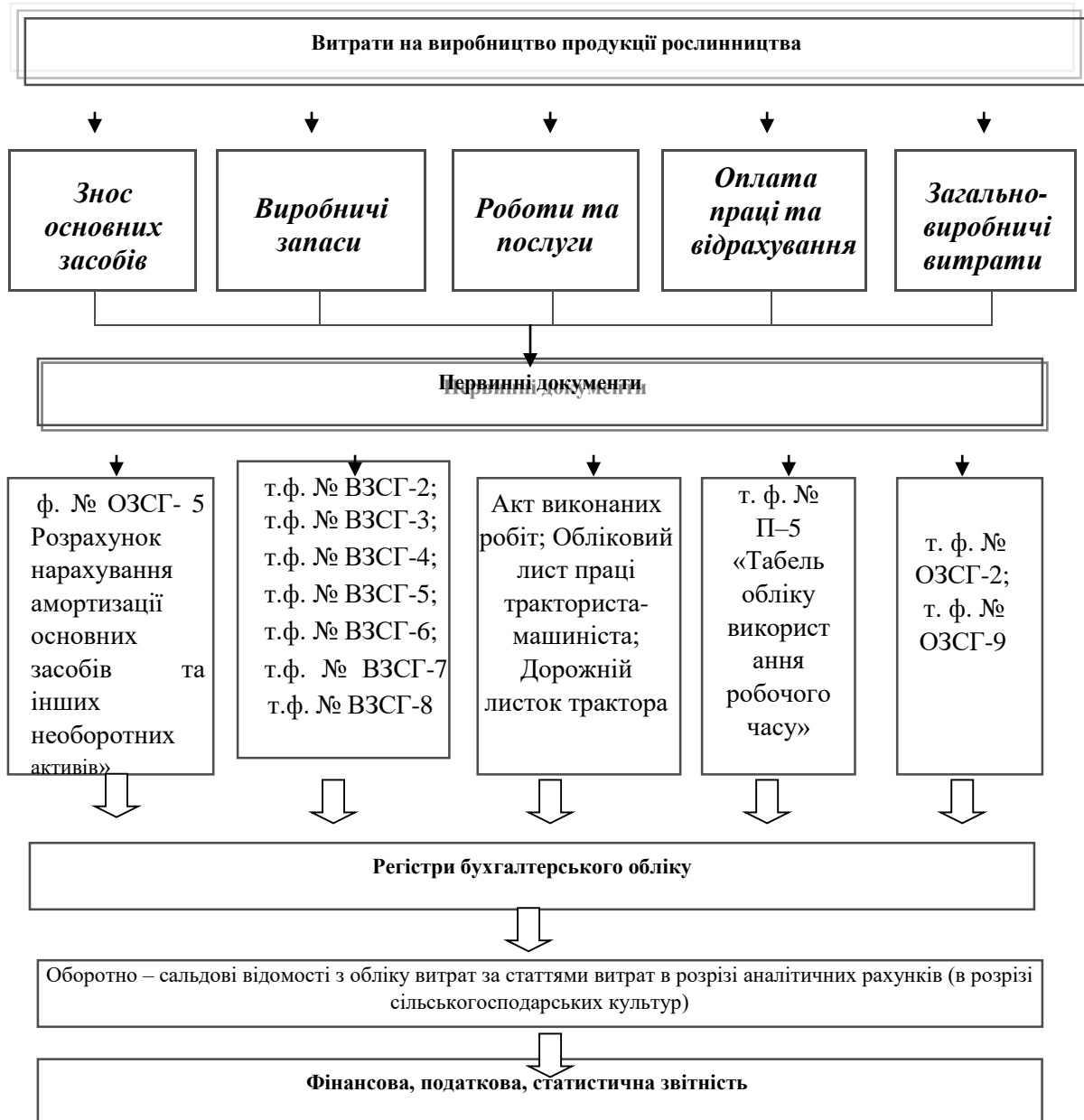

Рис.2.2 Послідовність документування обліку витрат на виробництво продукції рослинництва

У процесі списання калькуляційних різниць між плановою і фактичною собівартістю використовується кредит субрахунку для збору інформації про кількість отриманої продукції рослинництва в натуральних і вартісних вимірниках протягом року за плановою собівартістю продукції. Ця інформація

потім доведена до рівня фактичної собівартості в кінці календарного року (рис. 2.3).

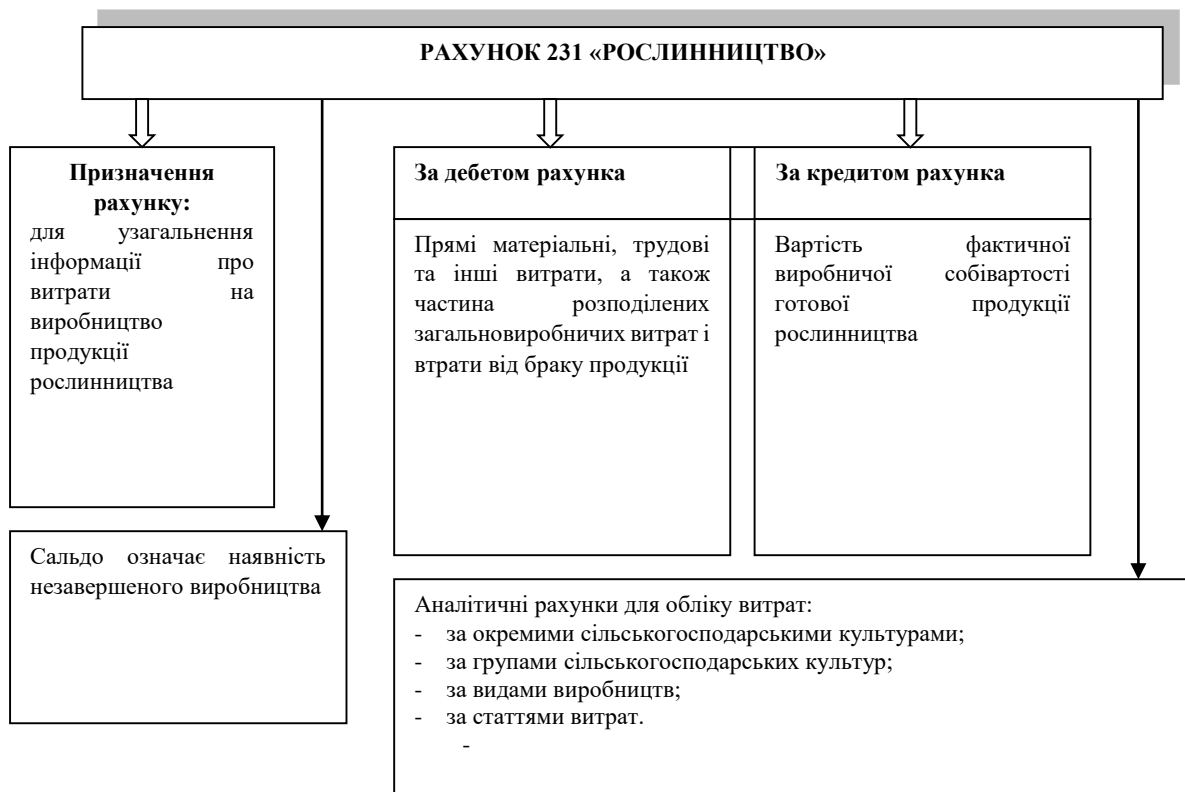

Рис.2.3 Характеристика субрахунку 231 «Рослинництво»

Для отримання більш точної інформації використовується номенклатура статей, рекомендована Методичними рекомендаціями з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств №132. Облік витрат, пов'язаних із вирощуванням сільськогосподарських культур, здійснюється відповідно до цієї номенклатури статей. Наступні статті включають:

- витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи;
- насіння та матеріал для посадки;
- паливо та мастила;
- добрива;
- засіб захисту рослин;
- роботи і послуги;
- витрати, пов'язані з ремонтом необоротних активів;

- додаткові витрати на підтримку основних засобів;
- додаткові витрати;
- непродуктивні;
- загальновиробничі витрати виробництва.

У статті «Витрати на оплату праці» наведено суми основної та додаткової оплати праці працівників, які безпосередньо брали участь у виробничому процесі виробництва продукції рослинництва. Крім того, ця стаття показує надбавки за класність трактористам та інші доплати, які включають заробітну плату працівників рослинництва, витрати на стимулювання якості виконаних робіт, своєчасне та якісне збирання врожаю. Згідно з цією статтею також враховується натуральна оплата праці працівників рослинництва.

На сторінці «Відрахування на соціальні заходи» показано єдиний соціальний внесок, який розраховується пропорційно до 22% нарахованої заробітної плати.

«Насіння та садивний матеріал» охоплює вартість насіння та садивного матеріалу, яке використовується для посіву (вирощування) певних культур, а також придбаного.

У статті «Паливно-мастильні матеріали» наведено загальну вартість палива, яка включає мастильні матеріали та їхню вартість. Стаття про добрива містить вартість органічних, мінеральних, бактеріальних, інших добрив і мікродобрив, необхідних для використання в ґрунтах посівів. У цій статті не розглядаються витрати, пов'язані з приготуванням добрив, їх завантаженням, транспортуванням на поле та внесенням у ґрунт. Ці витрати відносяться до конкретних культур за відповідними статтями витрат.

У статті «Засоби захисту рослин» наведено вартість пестицидів, засобів протруювання, гербіцидів та інших хімічних і біологічних засобів, що використані для боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин.

У статті «Роботи і послуги» відображаються як витрати на роботи та послуги власних допоміжних виробництв, які задовольняють виробничі потреби, так і витрати на виробничі послуги, надані сторонніми підприємствами. Це включає витрати на послуги транспорту. У цій статті також розглядається вартість електро- та теплоенергії, використаної на виробничі потреби сільськогосподарських культур і їх груп. Витрати відносяться на окремі об'єкти планування та обліку відповідно до обсягу робіт, пов'язаних із перевезенням вантажів (в тонно-кілометрах, умовних еталонних гектарах тощо).

Витрати, пов'язані з необоротними активами, включають оплату працівників, які обслуговують ці активи, витрати на паливо та мастила для перевезення транспортних засобів, і амортизаційні відрахування, які не пов'язані з конкретними витратами.

В обліку брак виробництва включається до статті «Непродуктивні витрати». Цей брак коштує грошей культури, при виробництві якої він був допущений.

Загальні та бригадні витрати відображаються у статті «Загальновиробничі витрати». До них належать витрати на оплату праці працівників апарату управління; орендна плата; амортизаційні відрахування та поточний ремонт і утримання необоротних активів загального призначення; витрати на охорону праці та техніку безпеки; транспортування працівників до місця роботи та інші витрати. За винятком вартості насіння, яка стосується вартості продукції, яка виробляється лише в одній бригаді чи цеху, ці витрати розподіляються між об'єктами планування та обліку пропорційно загальній сумі витрат.

Бухгалтерські операції, пов'язані з виробництвом продукції рослинництва, відображаються в системі бухгалтерських рахунків, і їх можна узагальнити в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Відображення типових господарських операцій з обліку витрат та виходу продукції рослинництва

Зміст господарських операцій	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
Списано матеріальні цінності на біологічні перетворення біологічних активів рослинництва:		
добрива, отрутохімікати	231	208
нафтопродукти та інші види палива	231	203
насіння та посадковий матеріал (власні та покупні)	231	27; 208
Витрати минулого року по незавершеному виробництву віднесено на культури під урожай поточного року	231	231
Списано витрати по сільськогосподарських культурах, які приорані на зелене добриво під інші культури	231	231
Списано частину витрат по бджільництву на запилення сільськогосподарських культур	231	232
Списано виконані роботи і надані послуги для рослинництва власними допоміжними виробництвами	231	234; 235
Списано загальновиробничі витрати на рослинництво в порядку їх розподілу	231	911
Списано на рослинництво частину витрат майбутніх періодів	231	39
Списано продукцію промислових виробництв для потреб рослинництва	231	233
Нараховано єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інші соціальні виплати працівникам	231	65
Нараховано оплату праці за виконання робіт в рослинництві	231	66
Нараховано знос (амортизацію) по необоротних активах, що використовуються в рослинництві	231	13
Оприбутковано продукцію рослинництва від урожаю (здійснено первісне визнання)	271	231
Проведено сторнування мертвих відходів та усушок продукції рослинництва	271	231
Списано витрати по загиблих посівах сільськогосподарських культур внаслідок форсмажорних обставин	97	231
Відкориговано планову собівартість продукції рослинництва до рівня фактичної: в разі перевищення фактичної собівартості над плановою – звичайним записом, в разі перевищення планової собівартості над фактичною – способом «червоне сторно»	271; 23	231
Визнано поточні біологічних активів рослинництва, які оцінюються за справедливою вартістю, та збільшено вартість таких активів на дату балансу	211	231
Списано поточні біологічні активи рослинництва, оцінені за справедливою вартістю, на витрати за біологічними перетвореннями на початок збирання врожаю	231	211
Відображено дохід від первісного визнання сільськогосподарської продукції, поточних та додаткових біологічних активів рослинництва за справедливою вартістю	231	710
Відображено витрати від первісного визнання сільськогосподарської продукції, поточних та додаткових біологічних активів рослинництва за справедливою вартістю	940	231

За журнальної форми обліку вкінці звітнього періоду із третього розділу Журналу 5 (5В) кредитовий оборот за рахунком № 23 "Виробництво"

переноситься у графу 5 першого розділу даного облікового регістру.

Рис. 2.4. Документальне оформлення витрат за елементами

2.4. Методика обчислення собівартості овочів

Для того, щоб аграрні суб'єкти господарювання могли ефективно працювати в ринковій економіці, дуже важливо мати чіткий і правильно організований облік витрат і облік собівартості продукції (робіт чи послуг). Собівартість продукції можна визначити як грошовий вираз витрат, необхідних для її виробництва.

Собівартість продукції (робіт, послуг) підприємства складається з витрат, пов'язаних із використанням матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, природних ресурсів, запасних частин, основних засобів тощо), трудових ресурсів і інших витрат, пов'язаних із виробництвом продукції (виконання робіт, надання послуг).

Собівартість використовується для вирішення проблем щодо впровадження нових технологій, аналізу ефективності виробництва, планування обсягів виробництва та прибутку тощо. Крім того, управління витратами та собівартістю дає можливість прийняти розумні рішення щодо розширення або припинення виробництва певних типів товарів, розвитку внутрішньогосподарських відносин і доцільності організаційно-технічних заходів.

Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.01 р. № 132, описують процедуру визначення собівартості продукції (робіт, послуг) в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм і форм власності, включаючи їх допоміжні і підсобні підрозділи.

Витрати, пов'язані з виробництвом продукції рослинництва, включають лише прямі витрати, пов'язані з виробництвом конкретної продукції. Витрати на реалізацію включають понаднормативну собівартість продукції, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати та виробничу (фактичну) собівартість виробленої продукції.

Необхідно відзначити, які методи оцінки отриманої сільськогосподарської продукції з власного виробництва під час її першого визнання мають значний вплив на кінцевий фінансовий результат агровиробників:

- 1) за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, або
- 2) відповідно до виробничих витрат, передбачених НП(С)БО 16 «Витрати» та Методичними рекомендаціями №132.

Метод оцінки сільськогосподарської продукції, який використовує підприємство, повинен бути задокументований у його обліковій політиці. У ***** продукцію, виготовлену власними силами, оцінюють за виробничою собівартістю.

Спеціальна комісія, яка працює на підприємстві під керівництвом керівника, визначає, скільки коштує кожна сільськогосподарська продукція. Вимоги НП(С)БО 30 «Біологічні активи» є основою для роботи комісії щодо визначення справедливої ціни. Крім того, якість продукції повинна бути врахована при визначенні її справедливої вартості.

Таким чином, розмір справедливої вартості визначається на основі ринкової вартості продукції, а не розміру витрат, які сільськогосподарський товаровиробник несе на виробництво.

У результаті слід урівноважити дебет, який означає розмір фактичних витрат, і кредит, який означає вартість, за якою оцінено сільськогосподарську продукцію, щоб закрити рахунок 23, який показує витрати на вирощування сільськогосподарської продукції. В цьому конкретному випадку для закриття рахунку 23 необхідно визнати дохід від первісного визнання сільськогосподарської продукції (Дт 23 Кт 710). Так слід діяти, коли витрати, понесених на виробництво певного виду сільськогосподарської продукції (Дт рахунка 23), менші вартості отриманої продукції, оціненої за справедливою вартістю (Кт рахунка 23), а також витрати від первісного визнання сільськогосподарської продукції (Дт 940 Кт 23). Так слід діяти, коли витрати на виробництво певного виду сільськогосподарської продукції (Дт рахунка 23) перевищують вартість отриманої продукції, оцінену за справедливою вартістю (Кт рахунка 23).

Визнання доходу чи витрат можна здійснювати або один раз в кінці року, або на кожен дату балансу, тобто поквартально, коли продукція оцінюється за справедливою вартістю.

Коли агровиробники вирішують використовувати виробничу собівартість для оцінки власної продукції, вони оцінюють вироблену сільськогосподарську продукцію протягом року за плановою собівартістю. Крім того, лише в кінці року, коли всі витрати на виробництво певного виду продукції будуть зібрані, тобто розподілені загальновиробничі витрати, прямі

та непрямі витрати, необхідно порівняти планову собівартість з фактичною собівартістю.

Таким чином, закриття рахунка 23 «Виробництво» має на меті порівняти заплановані витрати на виробництво продукції з фактичними витратами. Якщо мова йде за доведення планової собівартості до фактичної, необхідно визначити різницю між плановою та фактичною собівартістю продукції. Ця різниця має бути пропорційною кількості продукції на залишок продукції на кінець року та на ті рахунки бухгалтерського обліку, на яких відображається рух продукції протягом року.

Проводять це коригування двома методами: 1) «червоне сторно». Коли планова собівартість сільгосппродукції (Кт рахунка 23) вища за фактичну (Дт рахунка 23), цю стратегію використовують. Цей метод полягає в тому, щоб використовувати «червоний» запис, щоб усунути помітну різницю між Кт рахунка 23 і Дт рахунка, де обліковується сільгосппродукція на кінець року або куди вона була використана;

2) додаткові проводки. Коли планова собівартість (Кт рахунка 23) менша за фактичну (Дт рахунка 23), цей метод використовується. Цей метод полягає в тому, що аграрії повинні закрити рахунок 23 шляхом збільшення планової собівартості, за якою оприбутковувалася продукція протягом року. Тобто він повинен збільшити Кт рахунка 23 і Дт рахунків, на яких обліковується вироблена продукція або куди вона була використана.

Калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) — це сукупність методів, які дозволяють обчислити в грошовому вираженні собівартість одиниці окремих видів продукції (робіт, послуг), які виробляє підприємство, розділені на статті витрат.

Об'єкти обліку витрат виробництва та об'єкти калькуляції собівартості продукції пов'язані, і хоча вони зазвичай збігаються, іноді вони не збігаються. Сільськогосподарські виробничі підприємства повинні мати фактичну калькуляцію (звітну) та розрахунок фактичної собівартості. Нормативна та планова калькуляція використовуються в основному для управлінського

обліку та створюються на вибір підприємства. Однак, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції має тривалий технологічний цикл, оцінка виробленої продукції має бути обов'язково здійснена протягом поточного року за плановою собівартістю, оскільки всі фактичні витрати можна буде отримати лише до кінця поточного року.

Оцінка за нормативними затратами полягає в розрахунку стандартних витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які підприємство встановило, використовуючи нормативні рівні використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючі ціни. Відповідно до вимог п. 21 П(С)БО 9 «Запаси», заключним етапом є коригування оцінки продукції за нормативними затратами до фактичної виробничої собівартості.

Фактичні прямі витрати, які відображаються на субрахунку 231 «Рослинництво» до синтетичного рахунку 23 «Виробництво», служать основними джерелами інформації для проведення арифметичних розрахунків щодо визначення фактичної собівартості сільськогосподарської продукції в галузі рослинництва. Тим не менш, до загальної суми прямих витрат включаються накладні витрати, відомі як загальновиробничі витрати галузі рослинництва. Ці накладні витрати обліковуються на субрахунку 911 «Загальновиробничі витрати галузі рослинництва», і вони розподіляються між витратами на культури, включаючи витрати на зрошення та осушення земель, вапнування та гіпсування ґрунтів, утримання полезахисних смуг і частину витрат бджільництва на сільськогосподарські культури, що запилюються; та віднесені суми калькуляційних різниць по продукції, робіт та послуг допоміжних виробництв.

Спеціалізований розрахунок для визначення фактичної собівартості продукції овочівництва ***** включає вид продукції та кількість у натуральних вимірниках, а також загальну суму прямих і непрямих витрат на кожен вид продукції в цілому та на одиницю продукції. Оскільки в ній не фіксуються будь-які господарські операції, розпорядження чи дозволи на їх

виконання, складена калькуляція собівартості продукції за своїм призначенням не відповідає ознакам первинного документа.

Як зазначалося раніше, основним документом, на який посилаються сільськогосподарські організації, включаючи *****, є Методичні рекомендації з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. Відповідно до цих рекомендацій наступна процедура визначення реальної собівартості культур, вирощених у досліджуваному господарстві.

Для розрахунку вартості центнера картоплі виключається вартість картоплі, яка згодована худобі, яка оцінюється за собівартістю кормових буряків з урахуванням поживності. Загальна сума витрат ділиться на загальну кількість продукції.

Витрати на основну продукцію (без вартості побічної продукції) діляться на фізичну масу основної продукції, щоб визначити собівартість центнера продукції овочівництва як відкритого, так і закритого ґрунту. Бадиля, згодована худобі та продукція, яка не реалізована, оцінюється за собівартістю кормових буряків з урахуванням поживності, вважається побічної продукцією. У процесі обліку витрат розраховується середня собівартість продукції овочевих культур. Витрати на кожну культуру розподіляються пропорційно її вартості за реалізаційними цінами, щоб визначити собівартість продукції для конкретної культури.

На основі даних досліджуваного господарства ми визначимо фактичну собівартість продукції овочівництва, демонструючи висвітлену процедуру (табл.2.8).

Списання різниць у калькуляції між плановою і фактичною собівартістю продукції рослинництва є останнім етапом процесу калькулювання собівартості продукції рослинництва. Калькуляційні різниці можна визначити шляхом арифметичного порівняння фактичних витрат (дебет рахунка) і

Таблиця 2.8

**Методологія вирахування фактичної собівартості продукції
овочівництва у *****, 2023 р.**

Види продукції	Загальна сума витрат, грн.	Вартість побічної продукції	Сума витрат на основну продукцію, грн.	Кількість одержаної продукції, ц	Фактична собівартість 1 ц, грн
Картопля	633650,50	-	633650,50	1970	321,65
Капуста	268727,60	-	268727,60	730	368,12
Морква	13624,80	-	13624,80	20	681,24
Столовий буряк	66391,60	-	66391,60	110	603,56
Разом	982 394,5	-	982 394,5	X	X

планових витрат (кредит рахунка). Коли різниця виходить із знаком «+», то калькуляційні різниці будуть списані за допомогою методу дооцінки або додаткових проведення; якщо ж різниця виходить із знаком «-», то метод «червоного сторно» буде використаний. Використовуючи аналітичні рахунки для визначення загального відхилення в структурі сільськогосподарських культур, працівники бухгалтерії розподіляють це відхилення за каналами використання продукції пропорційно до її кількості (табл. 2.9).

Дані таблиці показують, що планові витрати на виробництво сільськогосподарських культур, таких як капуста та картопля, у 2023 році значно перевищуватимуть фактичні витрати. Отже, вони були відображені в обліку методом «червоне сторно». У звітному році було здійснено більше витрат на овочі, ніж було заплановано; ці два види овочів, морква та буряк столовий, були відображені на бухгалтерських рахунках за методом дооцінки. Дослідження дають право стверджувати, що на даний час недостатньо уваги приділяється вивченню причин високої собівартості та збитковості готової продукції сільськогосподарського виробництва, пошуку власних резервів виробництва та покращенню якісних показників підприємств.

Таким чином, витрати надмірно високі. У сфері економічного менеджменту та бізнес-практики одним із способів отримання конкурентних переваг є перевірка достовірності витрат і інформації про собівартість. Фактична собівартість сільськогосподарської продукції, яка визначається за даними бухгалтерського обліку в кінці календарного року, коли враховані всі прямі та непрямі витрати, надає важливу інформацію для економічного аналізу, прогнозування, планування та прийняття управлінських рішень щодо виробництва конкретної продукції.

2.5. Контроль витрат та виходу овочевої продукції

Ринок відкриває більше альтернатив на всіх рівнях управління виробництвом, збільшує свободу прийняття рішень і збільшує відповідальність за ризик.

Для зменшення ризиків в бізнесі потрібна економічна експертиза при виборі напрямків інвестицій у нові технології, зміни в управлінні та структурі виробництва тощо. Внутрішньогосподарський контроль, основою перевірки якого є оперативність, має вирішальне значення для вирішення цих проблем. Рис. 2.5 показує основні цілі внутрішньогосподарського контролю виробничої діяльності.

Річні звіти, бізнес-плани та інші документи використовуються для оцінки продуктивності, зокрема:

- ✓ угоди з підрозділами виробництва;
- ✓ первинні документи, пов'язані з обліком робіт, виробничими витратами та отриманням продукції;
- ✓ це може включати робочі листки та виконані роботи, дорожні листки тракторів, акти на списання насіння і посадкового матеріалу, акти на списання мінеральних добрив, акти на списання кормів, акти на оприбуткування приплоду тварин, щоденники надходження продукції з поля та інші документи;
- ✓ статистичні звіти;

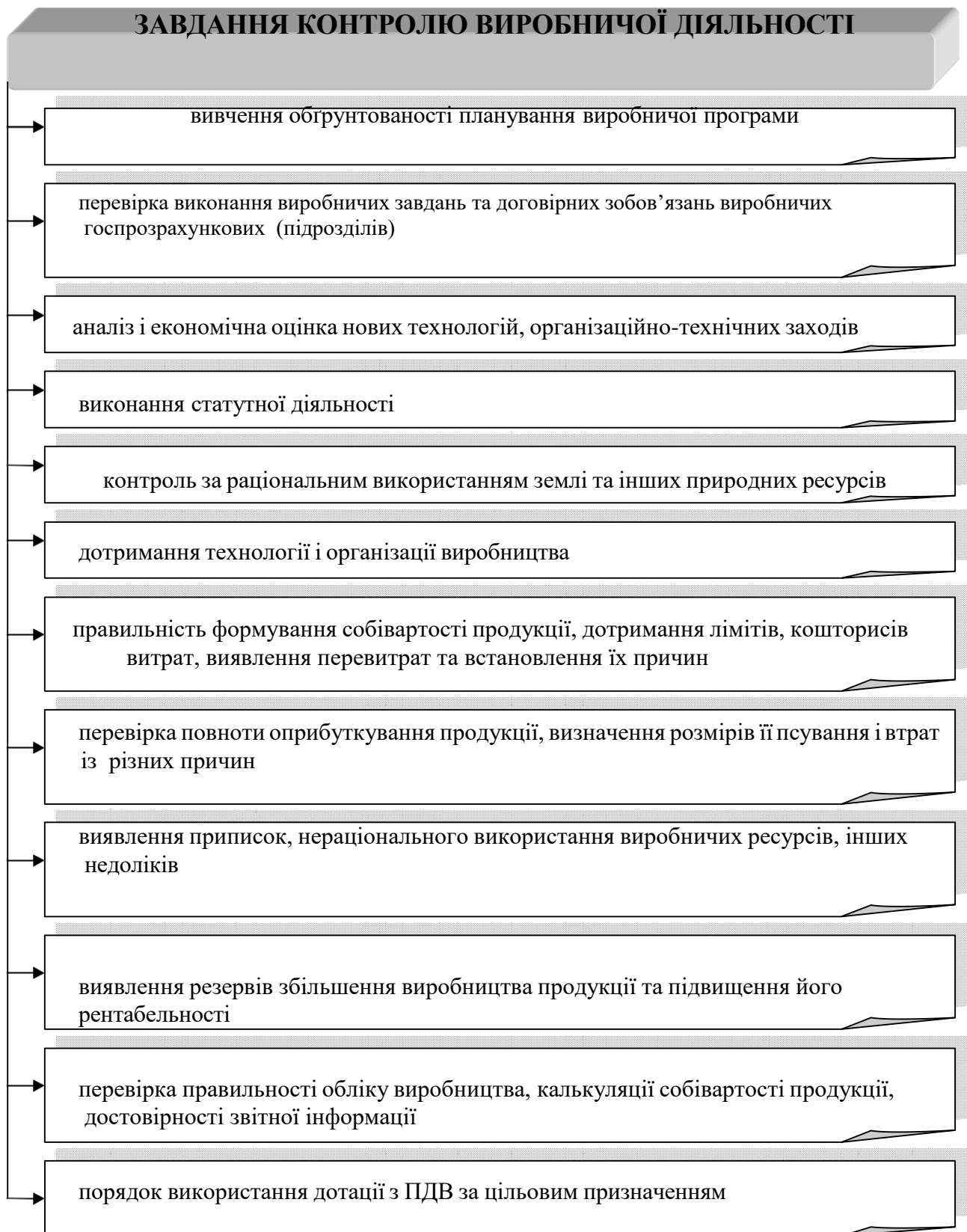

Рис. 2.5. Завдання контролю виробництва і виходу продукції

- ✓ інформація щодо агротехнічного та зооветеринарного обліку, серед іншого;

Рекомендується проводити перевірку виробничої діяльності в наступному порядку (рис. 2.6).

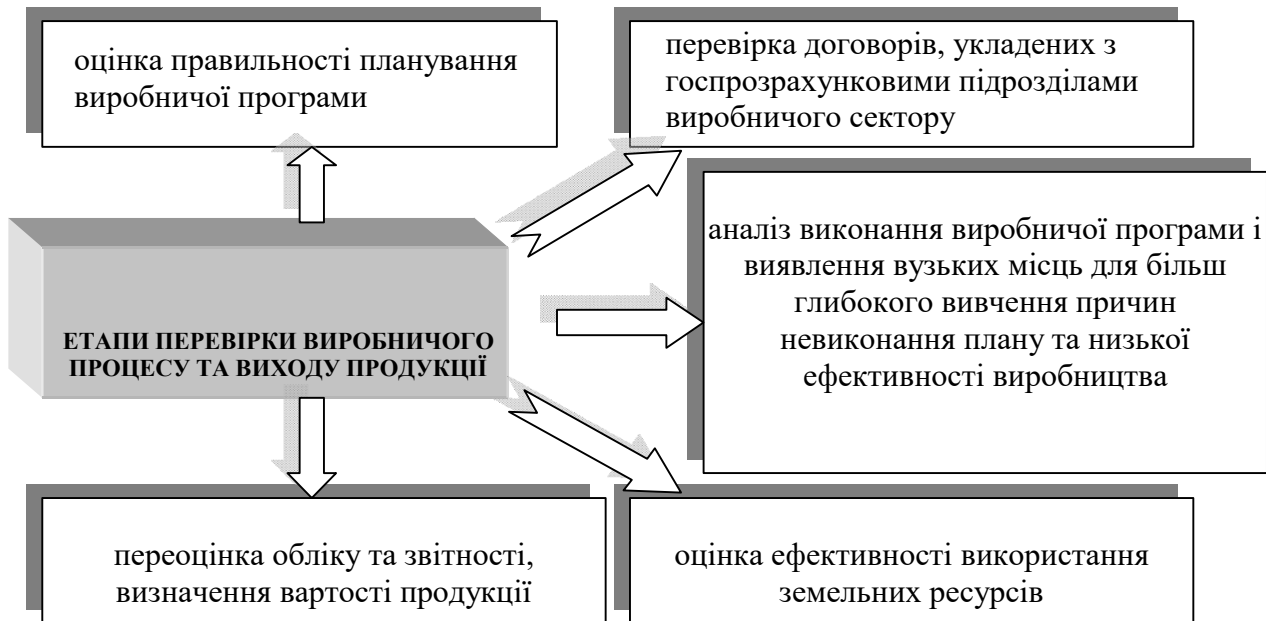

Рис. 2.6 Основні етапи перевірки виробництва і виходу продукції

Одним із ключових джерел перевірки є нормативно-правова база, яка включає:

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України»;
- П(С)БО 15 «Дохід»;
- П(С)БО 16 «Витрати»;
- П(С)БО 9 «Запаси»;
- П(С)БО 7 «Основні засоби» та ін.

Контроль за виробничою діяльністю здійснюється на основі річних звітів, планів економічного та соціального розвитку, договорів на виконання госпрозрахункових завдань, виробничих звітів, журналу-ордера № 5-В с. г., а також первинних документів з обліку робіт, виробничих витрат і оприбуткування продукції. До цього залучають статистичну звітність, дані оперативного, зооветеринарного та агротехнічного обліку. У процесі перевірки широко застосовуються методи візуального контролю, які

передбачають збір інформації шляхом спостереження за виробничими процесами.

Обстеження робочих місць, а також використання методів економічного аналізу, зокрема економіко-статистичних, для вибору альтернативних варіантів оцінки та прогнозування перспективних рішень стосовно впровадження нових технологій і форм організації виробництва.

Для виявлення відхилень і порушень фактичні дані порівнюють з нормативними даними. Це досягається шляхом використання таких джерел, як інструкції з ведення обліку та складання звітності, поради щодо планування виробничої та комерційної діяльності, різноманітні стандарти щодо використання затрат праці і матеріальних витрат, стандартизація, правила, положення та нормативні документи.

3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Оптимізація синтетичного та аналітичного обліку виробництва овочевої продукції на основі комп'ютерних технологій

Облік витрат в розрізі статей калькуляції, місць виникнення та видів продукції дає керівникам багато інформації, щоб допомогти їм приймати найкращі управлінські рішення.

Таким чином, ведення бухгалтерського обліку можна виконувати за допомогою комп'ютерної програми, яка включає функції аналітики обліку. Не потрібно додаткової інформації для створення внутрішньої звітності, а просто достатньо групувати показники таким чином, який зручний для керівника. Для зниження витрат виробництва комп'ютерні записи забезпечують широкий спектр трудомістких операцій.

До них належать: розподіл витрат на виробництво за напрямками витрат; визначення планових і фактичних витрат на виробництво, напівфабрикатів і незавершеного виробництва; облік відхилень від нормативних витрат; зведений облік витрат на виробництво; і відображення рахунків у кореспонденції рахунків для комплексного обліку.

Комп'ютерний облік собівартості продукції використовує велику кількість даних з інших областей механізації обліку, таких як матеріали, заробітна плата та робота. Три взаємопов'язані підходи до механізму обліку витрат на виробництво:

- оперативний облік витрат виробництва, напівфабрикатів і незавершеного виробництва;
- комплексно визначити затрати виробництва та визначити собівартість усієї продукції;
- складати звітні розрахунки за видами продукції.

Перший етап передбачає перевірку виробничих матеріалів. Планова собівартість визначається на основі орієнтовної собівартості списаних матеріалів та інших витрат, таких як заробітна плата, електроенергія тощо. Собівартість продукції розраховується відповідно до планових показників. На цьому етапі також необхідно встановити ціну реалізації продукції, враховуючи податки, які будуть сплачені під час продажу, та очікувану ставку прибутку. Цей етап реалізується у файлі «Розрахунок» у режимі «Попередній».

Другий етап передбачає внесення даних про незавершене виробництво. На цьому етапі визначається сума витрат, яка буде включена до виробничої собівартості у наступному періоді. Для цього використовується відповідний документ, наприклад, «Виконується робота», що входить до типової конфігурації обліку.

Другий і третій етапи виконуються наприкінці місяця, коли стає відомою сума додаткових витрат, яка списується на рахунок 23 «Виробництво».

Оптимізація синтетичного та аналітичного обліку у виробництві овочевої продукції за допомогою комп'ютерних технологій є важливим завданням для підвищення ефективності сільськогосподарського бізнесу. Вона забезпечує автоматизацію облікових процесів, аналіз даних у реальному часі та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Синтетичний і аналітичний облік спрямовані на узагальнення інформації про виробничу діяльність, що дозволяє забезпечити точність і прозорість даних для ефективного управління.

За допомогою комп'ютерних технологій організація синтетичного і аналітичного обліку виробництва овочевої продукції є ключовим завданням для підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. Використовуючи її, можна автоматизувати процеси обліку, проводити аналіз даних у режимі реального часу та приймати розумні рішення для управління. Синтетичний та аналітичний облік включають узагальнення витрат виробництва.

Ми пропонуємо досліджуваному підприємству використовувати сучасні технології ведення бухгалтерського обліку, оскільки це підприємство користується російською версією комп'ютерної програми 1:С «Бухгалтерія», яка зараз є незаконною для українських підприємств.

Зокрема, Системи ERP (Enterprise Resource Planning):

- SAP, Microsoft Dynamics – підходять для великих підприємств.
- Odoо, QuickBooks – для середніх і малих фермерських господарств.

SAP і Microsoft Dynamics — це потужні системи управління підприємствами (ERP-системи), які широко застосовуються в агросекторі для управління виробничими, фінансовими, логістичними та іншими бізнес-процесами. Давайте розглянемо їх детальніше, включаючи їх використання у виробництві овочевої продукції.

SAP (Systems, Applications, and Products in Data Processing) — одна з найпопулярніших ERP-систем, яка надає комплексні рішення для управління підприємствами. Її платформи, такі як SAP S/4HANA, підтримують автоматизацію обліку, планування ресурсів та аналіз даних у реальному часі.

Microsoft Dynamics — це набір ERP та CRM-рішень, орієнтований на середні та великі підприємства. В агросекторі зазвичай використовується Microsoft Dynamics 365, який об'єднує фінанси, виробництво, постачання та клієнтські відносини.

Таблиця 3.1

Порівняння SAP і Microsoft Dynamics

Параметр	SAP	Microsoft Dynamics
Масштаб підприємства	Великі корпорації	Середні та великі підприємства
Вартість	Висока	Деяко нижча
Інтеграція	Підтримка різних платформ та технологій	Глибока інтеграція з продуктами Microsoft
Аналітика	Потужні BI-інструменти	Інтеграція з Power BI
Гнучкість	Висока, але складна	Простіший процес налаштування

Автоматизація бухгалтерського обліку у виробництві овочівництва є важливим кроком до підвищення прозорості та ефективності

агропідприємства, а також забезпечення стабільного фінансового росту.

Таблиця 3.2

Етапи впровадження автоматизації

№ п/п	Етапи впровадження автоматизації	Характеристика
1	Аналіз існуючих процесів	Визначення потреб і завдань облікової системи
2	Вибір програмного забезпечення	Вибір рішення, яке відповідає масштабам і специфіці бізнесу
3	Інтеграція з виробничими процесами	Налаштування зав'язків між обліком витрат, ресурсів і доходів
4	Навчання персоналу	Проведення тренінгів для бухгалтерів та інших працівників
5	Тестування та адаптація	Пілотне впровадження для виявлення недоліків і їх усунення

Основні аспекти автоматизації бухгалтерського обліку:

1. Облік матеріальних витрат. При цьому вводять дані про ресурси:
  - закупівля насіння, добрив, пестицидів, технічних засобів;
  - відстеження залишків на складах у режимі реального часу.
2. Контроль витрат:
  - проводиться списання матеріалів на виробничі потреби;
  - витрати у фінансових звітах (наприклад, за методом калькуляції собівартості).
3. Автоматизація закупівель. При цьому проводиться інтеграція з постачальниками через спеціалізовані програми (наприклад EDI).
4. Облік виробничих витрат:
  - Облік витрат на кожному етапі виробництва:
    - витрати на обробіток ґрунту, посів, полив, добриво, збирання врожаю.
  - Розподіл витрат за культурами:
    - ведення окремих статей витрат для кожної культури (наприклад, помідори, капуста, огірки).

- Розрахунок собівартості продукції:
  - інтеграція даних про використані ресурси, витрати праці та амортизацію техніки.
  - моделі розрахунку, такі як стандарт-костинг чи ABC-костинг.

5. Облік доходів:

- Реєстрація продажів:
  - інтеграція з CRM для обліку клієнтів і обсягу реалізації.
- Відображення доходів у звітах:
  - розподіл доходів за культурами чи партіями продукції.
- Аналіз маржинальності:
  - порівняння доходів і витрат для визначення рентабельності кожного виду продукції.

6. Податковий облік:

- автоматичне формування податкових декларацій (ПДВ, податок на прибуток тощо);
- ведення обліку пільг для сільськогосподарських підприємств;
- інтеграція з системами електронної подачі звітів.

7. Звітність:

- Внутрішня звітність:
  - баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів.
- Зовнішня звітність:
  - звіти для банків, інвесторів, державних органів.
- Використання ВІ-інструментів:
  - візуалізація фінансових показників у вигляді графіків і дашбордів.

Переваги автоматизації:

- **Швидкість:**
  - Автоматичне створення звітів економить час на ручний підрахунок.
- **Точність:**

- Зменшується кількість помилок, пов'язаних із людським фактором.
- **Прогнозування:**
  - Аналітичні інструменти дозволяють прогнозувати доходи, витрати та рентабельність.

Отже, у досліджуваному господарстві для автоматизації обліку ми пропонуємо використовувати ERP-систему при якій дані про закупівлю насіння й добрив автоматично заносяться до системи. У міру використання ресурсів вони списуються зі складу та відображаються у фінансових звітах. Інтеграція з GPS-системами дозволяє точно розподіляти витрати пального між окремими полями. В кінці сезону система генерує звіт про собівартість продукції, який включає витрати на ресурси, робочу силу та амортизацію техніки.

3.2. Організація обліку виробництва овочевої продукції із застосуванням МСФЗ

В умовах глобалізації економіки та інтеграції підприємств у світові ринки впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) у процес організації обліку стає важливим аспектом підвищення прозорості та достовірності інформації. Це особливо актуально для сільськогосподарських підприємств, які займаються виробництвом овочевої продукції, оскільки їх діяльність тісно пов'язана з біологічними активами, процесами оцінки та амортизації, характерними для аграрного сектору.

Сьогодні українські компанії змушені переглядати та перебудовувати своє бізнес-середовище через європейську спрямованість політики України. Компанії в Україні змушені шукати інвесторів з Європи та інших країн ближнього та далекого зарубіжжя через переорієнтацію ринків експорту та імпорту через економічні санкції щодо Росії. Таким чином, для європейських інвесторів з'являються нові перспективи взаємозв'язку із партнерами в

Україні. Україна, багата природними ресурсами, має дуже великий потенціал щоб розвивати сільське господарство, що приваблює інвесторів і партнерів з інших країн. Але для того, щоб спільні бізнес-проекти були успішними, необхідно створити та запровадити чітку стандартизацію управління, сучасний облік та чітка оцінка результатів діяльності підприємства.

Міжнародні стандарти фінансової звітності є інструментом, який допомагає узгодити вимоги щодо формування фінансової звітності і методологію одержання основних облікових характеристик. Ці стандарти були створені на основі національних стандартів економічно розвинених країн.

Метою Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) є доступність фінансових звітів, щоб вони були зрозумілими для всіх учасників інвестиційних проектів, у тому числі партнерів з різних країн.

Варто зазначити, що в Україні вже реалізуються успішні сільськогосподарські проекти, які займаються вирощуванням продукції та успішно працюють на внутрішньому ринку, а також прагнуть вийти на європейські ринки. Проте такі компанії стикаються зі значними відмінностями у веденні бухгалтерського обліку, податковому законодавстві, оцінці активів у балансі тощо, що виникають через розбіжності між національними та міжнародними стандартами обліку й звітності. Ця невідповідність звітних даних ускладнює об'єктивну оцінку фінансового стану бізнес-партнерів у різних країнах, що призводить до фінансових втрат і зниження довіри між учасниками співпраці.

Особливості обліку овочевої продукції відповідно до МСФЗ:

1. МСФЗ 41 "Сільське господарство"

Основним стандартом, що регулює облік у сільському господарстві, є МСФЗ 41. Він вимагає:

- Відображення біологічних активів (рослин) за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на продаж.

- Оцінки врожаю на момент збирання також за справедливою вартістю.
- Постійного перегляду оцінки вартості активів через зміни біологічних та ринкових умов.

2. Відображення витрат на вирощування

Витрати, пов'язані з вирощуванням овочів (посадковий матеріал, добрива, праця тощо), обліковуються як частина витрат на створення біологічного активу. Ці витрати капіталізуються до моменту збирання врожаю.

3. Оцінка справедливої вартості

Справедлива вартість визначається на основі активного ринку для відповідних культур. У разі відсутності такого ринку можна використовувати аналогічні показники або моделі оцінки.

Якщо ж розглядати конкретно, наприклад, фінансову звітність підприємства сільського господарства, складену за МСФЗ, то можна визначити її переваги перед національними стандартами обліку:

- чітка економічна логіка при визнанні активів, у тому числі біологічних і зобов'язань;
- узагальнення кращих напрацювань у сучасній практиці обліку сільськогосподарського виробництва;
- простота і прозорість для користувачів фінансової інформації в усьому світі;
- можливість відображення в обліку тенденцій ринкової вартості продукції.

Наприклад, фінансова звітність підприємств-аграріїв, складена за МСФЗ, має ряд переваг порівняно з національними стандартами обліку. Ці переваги включають:

- чітку економічну логіку при визнанні активів, включаючи біологічні та зобов'язання; узагальнення найкращих практик обліку сільськогосподарського виробництва;

- і узагальнення кращих практик обліку сільськогосподарського виробництва;

- зручний і прозорий для міжнародних фінансових користувачів;
- можливість відображати ринкові тенденції вартості продукції.

Підприємства сільського господарства, які планують свою зовнішньоекономічну діяльність, прагнули залучити МСФЗ до національної практики обліку. Багато з цих переваг виправдовують це прагнення. Що стосується впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності, то галузь їхнього обов'язкового використання розширилася через нові закони. На сьогоднішній день велика кількість підприємств, якщо вони не банки, страховики чи публічні акціонерні товариства, працюють за національними стандартами бухгалтерського обліку. Відповідно до зміненої частини 1 статті 121 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV, фінансові звіти за МСФЗ повинні містити наступні елементи:

- ✓ підприємства, які представляють суспільний інтерес, такі як публічні акціонерні товариства;
- ✓ підприємства, які займаються видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення;
- ✓ великі компанії, які відповідають хоча б двом із цих критеріїв: балансова вартість активів перевищує 20 млн. євро;
- ✓ чистий дохід від продажу товарів, послуг і робіт перевищує 40 млн. євро; і середня кількість працівників перевищує 250.

Особливості обліку овочевої продукції відповідно до МСФЗ

1. МСФЗ 41 "Сільське господарство"

Основним стандартом, що регулює облік у сільському господарстві, є МСФЗ 41. Він вимагає:

- Відображення біологічних активів (рослин) за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на продаж.

- Оцінки врожаю на момент збирання також за справедливою вартістю.
- Постійного перегляду оцінки вартості активів через зміни біологічних та ринкових умов.

2. Відображення витрат на вирощування

Витрати, пов'язані з вирощуванням овочів (посадковий матеріал, добрива, праця тощо), обліковуються як частина витрат на створення біологічного активу. Ці витрати капіталізуються до моменту збирання врожаю.

3. Оцінка справедливої вартості

Справедлива вартість визначається на основі активного ринку для відповідних культур. У разі відсутності такого ринку можна використовувати аналогічні показники або моделі оцінки.

Хоча сільськогосподарські підприємства не входять до зазначеного переліку обов'язкового застосування МСФЗ, використання цих стандартів у їхній виробничій діяльності може значно покращити можливості керівництво в управлінні організацією та забезпечити суттєві конкурентні переваги. Підприємства, які складають звітність за МСФЗ, отримують більші шанси на залучення додаткового капіталу та бізнес-партнерів, що сприяє економічному зростанню та розвитку. Крім того, використання МСФЗ забезпечує доступ до достовірної інформації про фінансовий стан потенційних партнерів, що стає важливим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень щодо співпраці.

У МСФЗ немає окремого стандарту, який би спеціально регламентував правила оцінки та обліку витрат підприємства. Визначення поняття витрат розкривається в різних положеннях МСБО та МСФЗ. Наприклад, МСФЗ 2 «Запаси» (IAS 2 – Inventories) регулює оцінку витрат на матеріали, МСФЗ 16 «Основні засоби» (IAS 16 – Property, Plant and Equipment) визначає облік витрат на амортизацію, а МСФЗ 19 «Виплати працівникам» (IAS 19 – Employee Benefits) охоплює витрати на оплату праці. Ці стандарти також встановлюють порядок включення витрат до первісної вартості продукції, матеріалів, товарів,

основних засобів та нематеріальних активів (їх капіталізацію), а також правила їх списання через амортизацію або вибуття.

Класифікація витрат, яку підприємство відображає у звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів, повинна ґрунтуватися на одному з двох критеріїв: характері витрат або їх функції в діяльності суб'єкта господарювання. При цьому вибір класифікації має залежати від того, який підхід є більш доцільним та придатним для конкретного підприємства (рис. 3.1).

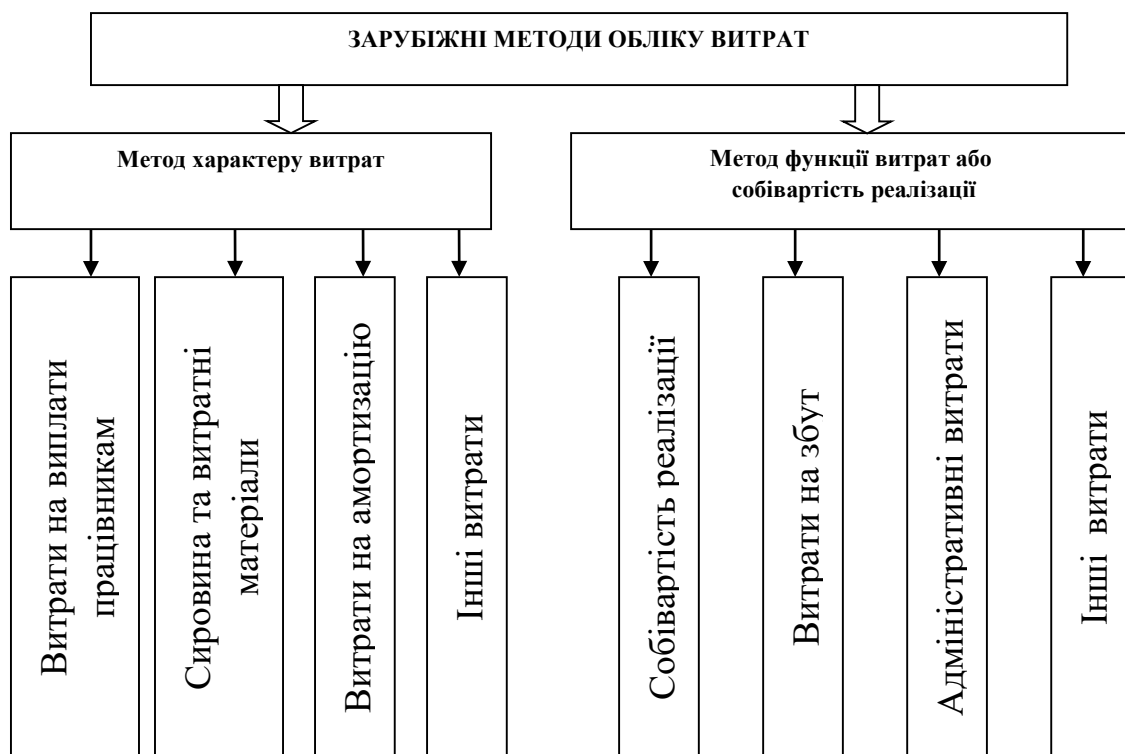

Рис.3.1 Можливі зарубіжні методи обліку витрат

Перший підхід відомий як «метод характеру витрат». У його рамках витрати визнаються та групуються за їх видами без прив'язки до функцій, які вони виконують. Наприклад, це можуть бути матеріальні витрати, заробітна плата, амортизація або інші витрати, які обліковуються у розрізі всіх видів діяльності. При цьому повторна класифікація за функціями не проводиться (п.

102 МСБО 1). Простота цього методу полягає у відсутності необхідності розподіляти операційні витрати за їх функціональним призначенням.

Аналіз витрат за їх характером, передбачений МСБО 1, є аналогом класифікації витрат за елементами у вітчизняному П(С)БО 16. Основна відмінність полягає у тому, що міжнародні стандарти не розділяють витрати на «операційні» та «неопераційні».

МСБО 1 містить пересторогу щодо того, що інформація, яка надходить до користувачів, матиме більшу цінність з погляду розуміння, оскільки другий метод аналізу витрат, описаний у п.103 МСБО 1, називається методом «функції витрат» або «собівартості реалізації». Цей метод розподіляє витрати в межах видів діяльності, тобто відділяє витрати виробництва та собівартість реалізованої продукції від інших витрат підприємства.

Розглянемо організаційні аспекти впровадження обліку за МСФЗ:

1. Адаптація облікової політики

Підприємства мають розробити облікову політику з урахуванням вимог МСФЗ, що передбачає:

- Визначення методів оцінки біологічних активів.
- Встановлення процедур документування витрат на виробництво.

2. Інформаційне забезпечення

Для дотримання стандартів необхідно модернізувати інформаційні системи обліку, які дозволяють автоматизувати розрахунки справедливої вартості та вести облік витрат за культурами.

3. Кваліфікація персоналу

Застосування МСФЗ потребує підвищення кваліфікації працівників бухгалтерських служб, а також залучення незалежних аудиторів для підтвердження фінансової звітності.

Переваги впровадження МСФЗ у виробництві овочів

- **Прозорість звітності.** Забезпечується доступ до зрозумілої та порівнянної фінансової інформації для інвесторів і партнерів.

- **Підвищення конкурентоспроможності.** Удосконалення звітності дозволяє виходити на міжнародні ринки та залучати зовнішнє фінансування.

- **Ефективність управління.** Більш точна оцінка активів і витрат сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень.

Застосування МСФЗ у процесі обліку виробництва овочевої продукції є важливим кроком для підвищення ефективності підприємств. Впровадження цих стандартів не тільки забезпечує відповідність міжнародним вимогам, але й сприяє формуванню довіри з боку інвесторів, партнерів та інших зацікавлених сторін.

3.3. Вдосконалення організації внутрішнього контролю виробництва овочевої продукції

Охорона та розумне використання землі є основними проблемами в рослинництві. Це також зумовлює контроль, який полягає в забезпеченні дотримання земельного законодавства та запобігання безгосподарному використанню земель.

У Земельному кодексі України зазначено, що система раціонального використання землі повинна бути природоохоронною, ресурсозберігаючою та відтворювальною та передбачати збереження ґрунтів і зменшення негативного впливу на ґрунт, а також на рослинний і тваринний світ, геологічні породи, водні джерела та інші компоненти навколишнього середовища. У цьому ж документі визначено основні принципи охорони земель, які визначають предмет контрольної перевірки:

- ефективного використання та дотримання земельного законодавства;
- заходи щодо поліпшення родючості ґрунту, боротьби з водною ерозією, підтопленням, заболочуванням і спустошенням земель;
- заохочення власників і землекористувачів до розумного використання та охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунту;

- дотримання процедури компенсації збитків, пов'язаних із погіршенням родючості земель чи нездатністю їх використовувати за своїм призначенням;
- дотримуватися планових врожайностей на зрошуваних і осушених землях, дотримуватися режимів зрошення для кожної культури та дотримуватися графіків поливів;
- ефективно покращити використання землі та підвищити родючість ґрунту;
- ефективність проведення бухгалтерського обліку витрат та урожаю на зрошених і осушених землях;
- точне визначення обсягів робіт, норм і розцінок, закладених у плані, і їх виконання;
- своєчасне і повне отримання врожаю;
- достовірність того, що насіння можна віднести до витрат;
- достатня кількість цукрових буряків, овочів відкритого і закритого ґрунту, картоплі та іншої рослинницької продукції, кормів та інших продуктів харчування.

Розглянувши в роботі організаційні моменти проведення контролю на підприємстві в цілому і виробництва зокрема, ми прийшли до висновку, що ефективна організація внутрішнього контролю виробництва є важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Внутрішній контроль сприяє підвищенню якості продукції, зниженню витрат і мінімізації ризиків. Вдосконалення цих процесів дозволяє адаптувати діяльність підприємств до сучасних викликів економіки та ринкових умов.

При цьому розробляються методи та механізми контролю відповідно до цих вимог. В акті (договорі) про передачу землі в оренду повинні бути зазначені характеристики ґрунтових угідь, щодо вмісту гумусу, рухомого фосфору, обмінного калію, кислотності ґрунту та бальна оцінка.

Крім того, договір має вказувати, що орендар зобов'язаний покращити родючість переданої землі, а якщо вона знижена та завдає шкоди

навколишньому середовищу, орендар повинен провести відшкодування збитків за рахунок особистих коштів.

Такі дані в акті або договорі на передачу земельних угідь дозволяють провести попередній контроль, а наступний проводять на основі фактичних результатів виконання зобов'язань. Збитки, завдані неправильним використанням земель, оцінюються за допомогою витрат на роботу та коштів, потрібних щоб відновити втрачену родючість. Підвищення родючості ґрунту оплачується.

Важливо визначити причини загибелі посівів, а також пересівання різних культур. Це може бути результатом порушень агротехніки та недостатньої роботи по боротьбі з ерозією ґрунту вітром і водою.

Такі дані в акті чи договорі про передачу земельних угідь дозволяють провести первісний контроль, потім слідуючий проводять виходячи з фактичних результатів виконання зобов'язань. Розмір збитків, завданих неправильним використанням земель, визначається за допомогою вартості робіт і коштів, необхідних для відновлення втрачених родючих ділянок.

Виплачується винагорода за підвищення родючості ґрунту. Важливо з'ясувати, чому посіви гинуть, і пересівати різні культури. Це може бути результатом порушень агротехніки і погано проведені роботи по боротьбі з вітровою та водною ерозією ґрунту.

На основі даних ґрунтових досліджень у кожному господарстві слід вести облік еродованих земель, планувати методи боротьби з ерозією, відновити родючість і використовувати еродовані землі для виробництва, визначати щорічно обсяг робіт із боротьби з ерозією та матеріальні витрати.

Звіт із проведення агротехнічних заходів для захисту ґрунтів від ерозії та боротьби з посухою (ф.№43-с), створений на основі облікових листів тракториста-машиніста (ф.№67), книжки бригадира з обліку праці та виконаних робіт (ф. №65), а також інших документів, показує, наскільки добре були проведені ці заходи.

Доглядають за експлуатацією та технічним обслуговуванням внутрішньогосподарської меліоративної мережі, споруд і об'єктів водопостачання та меліоративної техніки, дотриманням режиму зрошення для кожної культури, виконанням планів і графіків поливів та досягнення проектної врожайності на зрошуваних і осушених землях.

Осушувальна система ефективно працює, коли вона працює правильно. Контролер контролює дотримання підприємством інструкцій щодо використання внутрішньогосподарської осушувальної системи та споруд. Передусім вивчають наявність плану регулювання водного режиму, який включає: інформацію про режим води для кожного сівозмінного масиву; таблиці строків і норм зволоження ґрунту та скидання надлишку води; і оперативний план заходів для нормального утримання мережі та споруд.

На рис. 3.2. зображено очисні об'єкти, які перевіряють контролери під час виробництва продукції рослинництва.

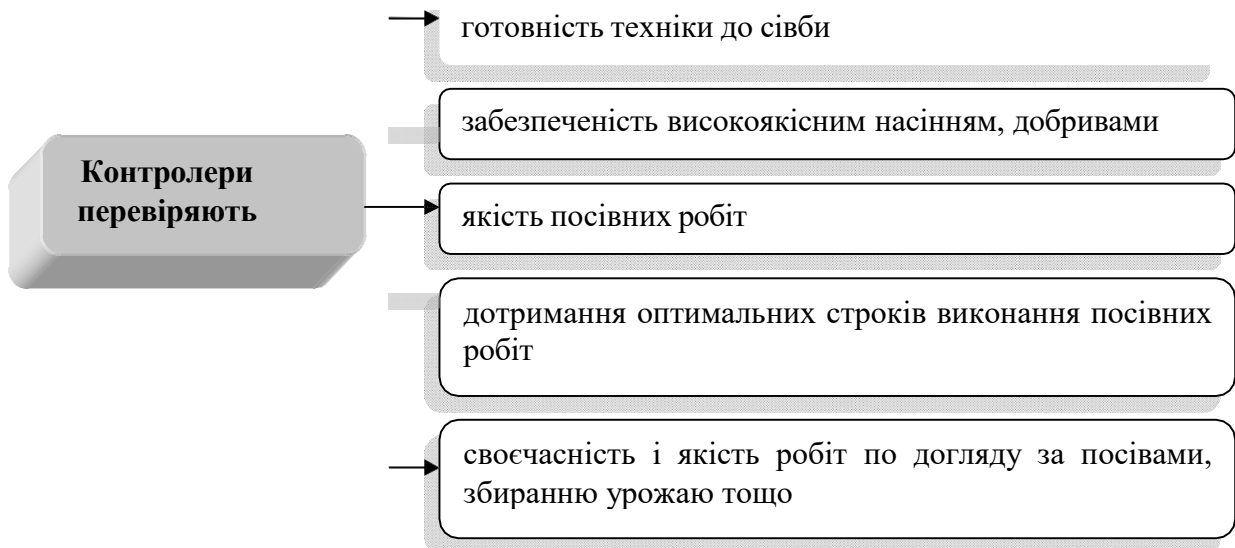

Рис. 3.2. Основні об'єкти здійснення перевірки процесу виробництва продукції рослинництва

Візуальний (провести огляд поля, токів, насіння та посадкового матеріалу) є основним методом перевірки.

Необхідно ефективно контролювати своєчасність і повноту оприбуткування вирощеного врожаю, внутрішньогосподарський контроль повинен бути першим.

Він охоплює всі операції, пов'язані з транспортуванням вирощеного врожаю на тік і в комори, із зважуванням, із зберіганням, із сушінням, чи очищенням, із обліком та іншими процесами.

Перевірка щоденників щодо надходження сільськогосподарської продукції, різних накладних та інших первинних документів є першим кроком до отримання цукрових буряків, овочів, картоплі та інших продуктів рослинництва.

Для перевірки повноти та своєчасності оплати праці під час збирання врожаю проводять зустрічну звірку документів з нарахування оплати праці, включаючи облікові листи трактористів-машиністів, графіки виконання робіт, допоміжні листи трактора та вантажного автомобіля тощо.

Під час збирання врожаю також можна контролювати інвентаризацію продукції.

Зважування є єдиним способом оцінки маси коренебульбоплодів, які були вивезені з поля до місця зберігання чи використання. Для визначення маси залишків землі та листя проводиться зважування кількох партій коренебульбоплодів до та після очищення. Після очищення комісія складає спеціальний акт, у якому уточняється загальна маса коренебульбоплодів, вивезених із поля та закладених у бурти.

Зниження витрат сільськогосподарської продукції, особливо на етапі її збирання та транспортування до споживачів, є важливим для вирішення проблеми продовольчого забезпечення.

Контролери ретельно контролюють збереження товарів, дотримання певних умов та правил зберігання.

При перевірці насінневого матеріалу перевіряють, чи дотримується підприємство норм сортової чистоти, вологості та інших вимог. Потрібно враховувати, що основні показники якості насіння повинні відповідати

нормам відповідно до державних стандартів і поділяються на класи відповідно до цих стандартів

Перевіряючим слід приділяти велику увагу заготівлі та використання добрив. У цьому випадку, оскільки від них залежить кількість втрат органічних речовин і азоту, необхідно перевірити, чи виконуються плани щодо вивезення гною на поле та спроби його зберігання.

У процесі внутрішньогосподарського контролю проводять аналіз виконання виробничої програми, при цьому виявляють кількісний вплив елементів на валове виробництво продукції, визначають причини зниження врожайності та посівних площ, знаходять резерви та розробляють стратегії їх використання.

Уважно слід перевірити реальність незавершеного виробництва, оскільки це може призвести до витрат на урожай майбутніх років. Використовуючи прийоми зустрічної та арифметичної перевірки документів, дані на аналітичних рахунках незавершеного виробництва порівнюються з первинними документами, нормативом щодо вибуття матеріальних цінностей, інвентаризаційними матеріалами та технологічними картами.

Що стосується багаторічних травах, то необхідно перевірити, чи відповідна частина витрат, пов'язаних із сівбою цих культур, включена до витрат на врожай поточного року.

Виходячи з вище викладеного можемо запропонувати напрями вдосконалення організації внутрішнього контролю:

1. Автоматизація контролю виробничих процесів передбачає:

- Впровадження сучасних інформаційних систем, які дозволяють автоматично збирати, обробляти та аналізувати дані.
- Використання спеціалізованого програмного забезпечення для моніторингу виробничих операцій у реальному часі.

2. Розробка чіткої системи контролю передбачає:

- Створення документованих регламентів і стандартів контролю для кожного етапу виробничого процесу.

- Запровадження системи ключових показників ефективності (КРІ) для оцінки результатів діяльності.

3. *Посилення компетенції персоналу передбачає:*

- Організацію навчання для працівників щодо нових методів контролю та інструментів моніторингу.

- Проведення регулярних тренінгів із виявлення ризиків і реагування на порушення.

4. *Підвищення прозорості процесів передбачає:*

- Впровадження системи звітності, яка забезпечує вчасний доступ до інформації про відхилення у виробництві.

- Залучення незалежних експертів до періодичного аудиту контрольних процедур.

5. *Інтеграція з іншими функціями управління передбачає:*

- Взаємодію внутрішнього контролю з системами управління якістю (ISO 9001) і ризиками (ISO 31000).

- Використання методології Lean Manufacturing для зменшення втрат і покращення ефективності виробничих процесів.

Очікуваними результатами від запровадження тих напрямків вдосконалення є:

- ***зменшення виробничих витрат, при цьому відбувається оптимізація використання ресурсів і скорочення втрат;***

- ***підвищення якості продукції, сприяє ефективному моніторингу та запобіганню браку;***

- ***зменшення ризиків, при цьому відбувається забезпечення стабільності виробничих процесів і зниження ймовірності аварійних ситуацій;***

- ***посилення конкурентних переваг, при цьому відбувається покращення репутації підприємства завдяки стабільній якості продукції та оптимізації витрат.***

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У магістерській дипломній роботі проведено теоретичний аналіз складових формування, організації та методології обліку й внутрішнього аудиту витрат на виробництво продукції рослинництва. Крім того, розроблено рекомендації щодо вдосконалення процесів обліку та внутрішнього аудиту витрат у цьому секторі. На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Витрати на виробництво у сільському господарстві відіграють ключову роль у виявленні виробничих резервів, здійсненні постійного контролю за використанням землі, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, а також у підвищенні якості управління й оптимізації кінцевих результатів. До складу витрат входять такі елементи: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, матеріальні витрати, амортизація та інші операційні витрати.

2. Аналіз витрат на виробництво продукції проводиться для контролю за раціональним використанням ресурсів у господарській діяльності підприємства, пошуку шляхів зниження собівартості продукції, а також визначення подальшої стратегії розвитку, встановлення цілей і методів досягнення економічної ефективності господарських процесів. Методи аналізу витрат можна розподілити на такі групи:

- аналіз витрат за елементами;
- аналіз витрат за статтями калькуляції;
- аналіз прямих і непрямих витрат;
- аналіз постійних і змінних витрат.

3. Ефективна організація обліку та аудиту витрат на сільськогосподарських підприємствах значною мірою залежить від нормативно-правового забезпечення. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», витрати характеризуються як зменшення економічних вигід у результаті вибуття активів або збільшення зобов'язань, що спричиняє зниження власного

капіталу (за винятком зменшення власного капіталу через його вилучення чи розподіл між власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

4. Об'єктом дослідження є ***** (далі – *****), англійською мовою – *****). ***** розпочало свою діяльність 24 квітня 2018 року. Підприємство є платником податку на додану вартість (ПДВ) та перебуває на спрощеній системі оподаткування IV групи. Керівником підприємства є *****. Статутний капітал компанії становить 1 978 260,87 грн.

5. Основним видом діяльності ***** є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. Крім того, компанія здійснює допоміжну діяльність у рослинництві, післязбиральну обробку та підготовку насіння до відтворення. Діяльність підприємства базується на використанні орендованих земельних ділянок. Станом на 31 грудня 2023 року підприємство мало укладено 164 договори оренди з власниками земельних ділянок, загальна площа яких становила близько 34 гектарів.

6. У досліджуваному господарстві бухгалтерський облік веде бухгалтер із використанням автоматизованої форми обліку на базі програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.0». Для складання та подання податкової звітності використовується програма «М.Е.Дос». Крім того, для роботи з накопичувальними даними застосовується програма Excel, яка є одним із найпоширеніших інструментів у малому бізнесі та забезпечує певний рівень автоматизації облікових процесів.

7. Дані таблиці 2.2 свідчать про значне зростання показників господарської діяльності протягом звітного періоду. Особливо помітним є збільшення доходу від усіх видів діяльності у 2023 році, який перевищив показник 2021 року в 11 разів, що є позитивним результатом для підприємства.

8. Зі збільшенням доходів відбулося й зростання витрат, що зумовлено підвищенням цін на товарно-матеріальні цінності, зокрема на нафтопродукти та енергоносії, а також труднощами зі збутом продукції. У

результаті, у 2023 році витрати ***** склали 2628,5 тис. грн, що в 11 разів більше порівняно з 262,8 тис. грн у 2021 році.

Площа орендованих земельних ділянок у звітному році зросла на третину порівняно з 2022 роком завдяки укладанню нових договорів оренди ріллі. Крім того, середньорічна вартість активів підприємства збільшилася на 55% і становила 3139,7 тис. грн на кінець року.

У цілому діяльність ***** залишається прибутковою та рентабельною. Водночас, хоча рівень рентабельності у 2023 році зріс на 0,8 відсоткового пункту порівняно з 2021 роком, він залишається низьким і в середньому становить 4%.

9. Дані таблиці 2.3 дозволяють дослідити значущість і структуру виробництва продукції рослинництва за окремими її видами. Аналізуючи виробничий напрям діяльності *****, можна зробити висновок, що господарство має вузьку спеціалізацію, орієнтовану на виробництво продукції рослинництва. У підприємстві вирощують озиму пшеницю, сою олійну, картоплю та овочі, зокрема капусту, моркву й столовий буряк. За останні три роки найбільшу частку в структурі товарної продукції займала виручка від реалізації сої (53,4%), пшениці (20,8%), овочів (13,9%) і картоплі (12,3%). Варто зазначити, що вирощування овочів було започатковано лише у 2022 році, і цей напрямок діяльності вже забезпечив господарству значний дохід.

10. Оцінка стану розвитку галузі рослинництва у ***** представлена у таблиці 2.4, яка містить основні показники, що характеризують її поточний стан.

Дані таблиці свідчать про зміну посівних площ під сільськогосподарськими культурами у ***** за останні три роки. У звітному році площі під вирощуванням картоплі зросли в шість разів і досягли 7 га. Площі, зайняті овочевими культурами, залишаються стабільними, їхній розмір становить 1 га.

Урожайність більшості вирощуваних культур у товаристві за цей період зростає: урожайність пшениці збільшилася на 3 ц/га, картоплі — на 21 ц/га,

овочів у середньому — на 15 ц/га. Проте негативним моментом є зниження урожайності сої, яка у 2021 році становила 74,4 ц/га, а у 2023 році зменшилася до 73,2 ц/га.

Також у 2023 році значно зменшився валовий збір пшениці — на 35,8% порівняно з 2021 роком, що стало наслідком скорочення площ під посівами пшениці на 6 га. Водночас валовий збір сої та картоплі зріс у звітному році: сої — на 78,4%, картоплі — у 6,5 рази. Таке зростання пояснюється значним розширенням посівних площ під цими культурами.

11. ***** має свою бухгалтерію, яка працює як самостійний структурний підрозділ і використовує журнально-ордерну форму обліку. Витрати обчислюються за допомогою рахунків 9 класу «Витрати діяльності» та 23 «Виробництво». Відповідно до вимог законодавства первинний, синтетичний, аналітичний облік затрат на виробництво продукції овочівництва та відображення цих витрат у фінансовій і статистичній звітності досліджуваного підприємства протягом дослідження.

12. Первинний, синтетичний і аналітичний облік виробництва овочів використовують стандартні форми документів.

13. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості виробленої продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств №132 використовуються для визначення вартості продукції овочівництва.

У ***** продукцію власного виробництва оцінюють за виробничою собівартістю.

Спеціальна комісія, яка працює на підприємстві відповідно до розпорядження керівника, визначає справедливую ціну для кожної окремої сільськогосподарської продукції, яку виробляють. Вимоги НП(С)БО 30 «Біологічні активи» визначають компетенцію цієї комісії щодо визначення справедливої ціни.

14. В 2023 році фактичні витрати на виробництво сільськогосподарських культур, таких як капуста та картопля, значно стали

менші, ніж планові витрати, як показано в таблиці 2.9. Отже, вони були відображені в обліку за допомогою методу «червоне сторно». У звітному році було здійснено більше витрат на овочі — морква та буряк столовий — ніж було заплановано. З цієї причини вони були відображені на бухгалтерських рахунках методом дооцінки.

15. Організація та внутрішній контроль також мають важливе значення для ведення виробничої діяльності. Річні звіти та бізнес-плани є джерелами контролю виробничої діяльності на підставі угоди з підрозділами виробництва.

Основні документи, які стосуються обліку робіт, виробничих витрат і отримання продукції, включають облікові листки праці та виконаних робіт, дорожні листки тракторів, акти на списання насіння та садивного матеріалу, акти на списання мінеральних добрив, відомості про витрати кормів, акти на оприбуткування приплоду тварин, щоденники надходження продукції з поля та інші документи, звіти щодо статистичних даних, агротехнічні та зооветеринарні дані обліку.

Рис. 2.4 показує основні цілі внутрішньогосподарського контролю виробничої діяльності, а також етапи перевірки виробництва та виходу продукції відображені на рис. 2.5.

Що стосується недоліків, то варто відмітити той факт, що в цьому господарстві не існує плану документообігу. В результаті документи не подаються до бухгалтерії підприємства вчасно.

Як наслідок дослідження, проведеного щодо ведення бухгалтерського обліку та виробничої діяльності *****, можна зробити наступні пропозиції щодо покращення обліку та ведення виробничо-господарської діяльності підприємства:

1. Для підвищення загальної ефективності виробництва, зокрема продукції овочівництва, доцільно розробити бізнес-план, спрямований на оптимізацію витрат на вирощування овочевих та інших культур рослинництва.

2. У наказі про облікову політику підприємства доцільно передбачити окремий розділ, що регулюватиме організацію управлінського обліку. Зокрема, варто доповнити існуючий наказ новим розділом, у якому будуть визначені мета, завдання та основні принципи управлінського обліку як важливого елемента бухгалтерського обліку в діяльності досліджуваного господарства.

3. Для правильного ведення обліку в цілому та обліку виробництва продукції овочівництва дуже важливо правильно структурувати інформацію бухгалтерського апарату. Таким чином, план обміну первинними документами має бути розроблений і схвалений *****. Це дозволяє документам швидко надходити до бухгалтерії для обробки та нагромадження.

4. Для забезпечення належного контролю за витратами та виходом продукції рослинництва підприємству необхідно ефективно організувати первинний облік. Керівник і бухгалтерія ***** мають суворо дотримуватися вимог чинного законодавства, зокрема забезпечувати правильне й повне оформлення первинних документів, наявність усіх необхідних реквізитів, своєчасне складання облікових документів щодо виробництва та їх передачу для обробки бухгалтером.

Оскільки підприємство наразі використовує російську програму «1С: Бухгалтерія 8.0» для ведення бухгалтерського обліку, рекомендується перейти на сучаснішу та ефективнішу ERP-систему (Enterprise Resource Planning). Зокрема, системи SAP і Microsoft Dynamics є потужними інструментами для управління підприємством, які широко застосовуються в аграрному секторі. Вони дозволяють інтегрувати й автоматизувати виробничі, фінансові, логістичні та інші бізнес-процеси, забезпечуючи підприємству нові можливості для оптимізації діяльності.

5. Для ведення бухгалтерського обліку доцільно використовувати програмне забезпечення, розроблене українськими фахівцями, зокрема конфігурацію «Дебет Плюс», яка рекомендована для обліку на малих і середніх підприємствах.

6. Для поступового переходу до організації бухгалтерського обліку на основі МСФЗ необхідно відійти від жорсткої регламентації облікових процедур, що є актуальним в умовах зростаючої інтеграції українського бізнесу з міжнародними компаніями. Окрім того, слід удосконалювати національні стандарти, приводячи їх у відповідність до міжнародних вимог, та забезпечити належне професійне навчання бухгалтерів для адаптації до нових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бруханський Р. Ф. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту в сільському господарстві: Теоретико-методологічні основи: дис. докт. екон. наук.: Бруханський Руслан Феоктистович. Київ, 2015. 492 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії та методології : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2013. 604 с.
3. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Н. С. Акімова, О. О. Говоруха, Л. О. Кирильєва, Т. О. Євлаш. Харків: ХДУХТ, 2019. 182 с.
4. Верига Ю. А. Бухгалтерський облік: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2019. 520 с.
5. Господарський кодекс України: станом на 26.04.2015 р. / Верховна Рада України. Київ: Парлам. вид-во, 2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10. 01.2024).
6. Дороженко Л. І. Сутність оптимізації витрат із застосуванням економіко-математичних методів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. № 6(5). С. 228-231.
7. Задорожний З.-М. В., Омецінська І. Я., Богуцька Л. Т. Управлінський облік: приклади, задачі, тести: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка», 2020. 211 с.
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30 лист. 1999 р. № 291 із змінами і доповненнями від 25 вер. 2009 р. № 1125. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення: 17.10.2024).
9. Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Виговська, О.М. Петрук. – Житомир: ЖІТІ, 2020. – 272 с.
10. Лагодієнко В. В., Каламан О. Б., Пурцхванідзе О. В. Особливості методології наукового дослідження сфери управління. *Бізнес-навігатор*. 2020. № 5 (61). С. 77–83. doi: 10.32847/business-navigator.61-12.

11. Луценко І., Яковенко С. Розвиток моделей бухгалтерського обліку в умовах сучасних інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 28-31. doi: 10.32839/2304-5809/2022-1-101-6.

12. Макаровська Т. П. Економіка підприємства: навч. посіб. / Т. П. Макаровська, Н. М. Бондар. – К.: МАУП, 2013. – 304 с.

13. Матвійчук Л. Формування інформаційно-організаційної системи управління та обліку основними засобами аграрних підприємств. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 1. С. 41-51.

14. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ Мін-ва фінансів України № 561 від 30.09.2003 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

15. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств: затв. наказом Мін-ва аграр. політики України від 04.06.2009 р. № 390. URL: <http://zakon.nau.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

16. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів: наказ Мін-ва аграр. політики України від 27.09.2007 р. № 701. URL: <http://uazakon.com> (дата звернення: 02.10.2024).

17. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах» від 21.12.2007 р. № 929. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

18. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

19. Москаленко В.А. Впровадження управлінського обліку в підприємствах агропромислового комплексу України. Ефективна економіка.

2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2033> (дата звернення: 26.11.2024).

20. Мошковська О.А. Класифікація витрат та їх облік на підприємствах молокопереробної промисловості. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 5 (22). URL: www.easterneurope-ebm.in.ua (дата звернення: 18.11.2024).

21. Мошковська О.А. Облік затрат і калькулювання собівартості продукції згідно вітчизняного законодавства: подальший розвиток і шляхи вдосконалення. Вісник Житомир. держ. технолог. ун-ту. Серія «Економічні науки». 2009. № 3 (49). С. 114–117. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/91138/89185> (дата звернення: 19.11.2024).

22. Москаленко В.А. Методичні та практичні аспекти калькуляції собівартості сільськогосподарської продукції. Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право : матеріали міжнародної науково-практ. конференції (30 березня – 2 квітня 2015 р.). Кошице, Словаччина, 2015. Т.1 С. 198–200.

23. Мулик Т. О., Материнська О. А., Пльонсак О. Л. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2017. 288 с.

24. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://dtk.com.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

26. Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Беленкова М. І. та ін. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник. Київ: Алерта, 2009. 1056 с.

27. Омецінська І. Я. Особливості формування повної собівартості продукції (робіт, послуг) в управлінському обліку для цілей ціноутворення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. № 4. С. 120-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2018_4_13 (дата звернення: 25.11.2024).
28. Павлова, Г., Приходько, І., Волчанська, Л. Облік витрат в аграрних і переробних підприємствах. Економіка та суспільство. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-9> (дата звернення: 18.11.2024).
29. Пархоменко Л., Фротер О., Осіпова А. Сучасний розвиток економічної думки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. doi: 10.32782/2524-0072/2022-35-38.
30. Паска І. М. Трансакційні витрати та їх вплив на ефективність збуту сільськогосподарської продукції. *Агросвіт*. 2015. № 16. С. 19-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_16_5 (дата звернення: 26.11.2024).
31. Пашніна А.О. Формування облікової інформації в управлінському обліку в умовах використання інформаційно комп'ютерних технологій. *Інтернаука, Економічні науки*. 2019. № 12. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-12-5431> (дата звернення: 18.11.2024).
32. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).
33. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://pro-u4ot.info/index> (дата звернення: 02.10.2024).
34. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 19 «Об'єднання підприємств»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

35. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 30 «Біологічні активи»: затв. наказом Мін-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами та доповненнями). URL: [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua) (дата звернення: 02.10.2024).

36. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку: затв. наказом Міністерства фінансів України від 24.03.1995 р. № 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

37. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV із змінами і доповненнями № 3332-VI від 12.05.2011 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2024).

38. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність із змінами і доповненнями від 4 березня 2020 року N 524-IX URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2024).

39. Семенда Д. К., Семенда О. В., Семенда О. В. Логістика та її роль в підвищенні економічної ефективності реалізації продукції рослинництва. Молодий вчений. 2021. № 1 (89). С. 185-190. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/178/172> (дата звернення: 26.11.2024).

40. Скрипник М. І., Матюха М. М. Визначення управлінського обліку в системі інформаційного потенціалу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. № 21(2). С. 186-189. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21(2)_48) (дата звернення: 18.11.2024).

41. Скрипник С. В., Франчук І. Б., Шепель І. В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4757&i=6> (дата звернення: 05.10.2024).

42. Сук Л.М. Облік сільськогосподарської продукції. Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. С. 201–203.

43. Усатенко О. В. Бухгалтерський облік та звітність організацій: навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2022. 74 с.

44. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник / М. Ф. Огійчук та ін.; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. і допов. Київ: Алерта, 2016. 1040 с.

45. Фурман І. В., Гонтарук Я. В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 23. С. 80-87.
URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2019/16.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

46. Шевців Л. Ю. Управлінський облік: навч. посіб. Львів: Растр-7, 2022. 642 с.

